



WWW.UNI-SARAJEVO.BA

У  
Н  
И  
В  
Е  
Р  
З  
И  
Т  
Е  
Т  
С  
К  
А  
Б  
И  
В  
Л  
И  
С  
Т  
И  
Т  
У  
Т  
К  
А



Мјесечни духовни часопис за црквено-просвјетне потребе српско-православног свештенства.

СВЕСКА VIII.

Сарајево, Август 1894.

год. VIII.

Власник: АЕМ. Консисторија.

Уредник: В. С. Поповић, протојереј.

## ЗА ЧИМ ТРЕБА У ВАСПИТАЊУ ДА НАМ ЈЕ НАЈВИШЕ СТАЛО?\*)

Васпитање повлачи свој траг још од најстаријих времена. Св. Писмо нам каже, да је прве људе васпитавао сам Бог, а касније примише људи тај начин од Бога, да и они своју дјецу васпитавају.

Како живот првијех људи бијаше једноставан, прост, тако им бијаше просто и васпитање. Васпитавали су свој подмладак по разуму и некуству, што су га стијегали у приликама њихова живота. И даље, са умножавањем рода људскога на земљи и свестранијим његовим напретком, настајали су и захтјеви већи, како у многоме чему, тако и у васпитном погледу. Увиђавни и мудри људи почеше да кроз пословице и друге мудре изреке прече пута у народу својим васпитним назорима, почеше да пишу васпитне књиге

и расправе, и да скупљају младеж, да је учећи васпитавају.

У новије вријеме имадемо, хвала Богу, доста систематски написаних педагошких дјела, која разлажу и упућују нас, како ћемо у васпитању најлакше и најсигурније да постигнемо дотичну васпитну цијељ. Велим „дотичну“, јер се „божји“ принцип васпитања извргао у многоме у људској мудрости, да у томе на жалост и међу самим педагозима влада несагласност; и по ријечима Салцмановим једва их је наћи двојицу, који би били једнаких васпитних начела. Често пута се права и свима људима заједничка васпитна цијељ мимолази у толикој мјери, да многи људи — као што вели Милде — и нијесу људи, јер су образовани у друге

\*) Из „Извјештаја српско-православног богословског завода у Рељеву за 1892./93. годину.

Уред.

цијели, а ни најмање за оно, што је главно у цијели живота човјечијега. Тако нам и Ливднер у својој енциклопедији ређа ваздан којекаквих назора и назива, којима су главнији неки педагошки филозофи и емпиричари хтјели да означе цијељ васпитања, и по њему да удесе правац образовања. Многи од њих разликују се у главnome само у ријечима (изразима), али многи и у самој ствари. Примјера ради ево ћемо да их наведемо само неколико:

„Саморадиња у служби онога што је добро, лијепо и истинито“ — то је принцип Дистервегов; „хришћанска цивилизација“ — принцип Шварцов; „хармонијски развитак човјечијих сила и способности“ — принцип Песталоцијев, Нимајеров, Дитесов; „моралан карактер“ — принцип Хербартов; „принцип с претежношћу тјелесног одгајања“ — Монтењ, Локе; „човјек је по природи добар, култура га квари“, дакле „природисходност“ — принцип натуралисте Русоа; „усаврши човјека, да буде срећан и способан за живот у друштву људском“ — евдомонистички принцип и уједно васпитно начело филантропа Базедова, Кампеа, Салцмана и Волкеа; „васпитај васпитаника за праву човјечност“ — васпитни принцип хуманиста Хердера, Лесинга, Нитхамера и др.; „побожност и љубав према Богу“ — пијетистички принцип Спенсера, Франкеа, Цинцендорфа; „divinitaet (богоподобје), т. ј. да васпитаник буде слика и прилика суштаства божјега“ — принцип Гразеров; „слобода и самоопредијељење“ — принцип Грунхолцеров; „благоразумност и одрешитост“ — принцип Кругов, а и рационалистички (Кант, Хегел); „да се успостави гријехом изгубљена сличност Богу“ — позитивни хришћански принцип Палмеров, и т. д.

Према такијем и сличнијем старијим и новијим принципима, постављаше педагози — људи и правила, по којима одређиваше вриједност васпитања као: „добро је васпитање оно, које даје тијелу и души цјелокупно, савршенство, за које су они способни“ — Платон; „васпитавање је вјештина, којом се дијете образује за човјека“ — Цицерон; „васпитање мора бити у стању, да припреми васпитаника за стварни живот“ — Фихте; „васпитање је култура, коју свака генерација дугује оној, што за њом долази, како би ова сачувала резултате прогреса, који су јој предани, а по могућству и да их даље крене“ — Ц. Ст. Миљ; „треба утемељити васпитање на савјести и на хришћанству, а одупријети се штетним теоријама, које нам доноси цивилизација, и које хоће да удруже морал са коришћу“ — Навило; „васпитати дијете значи припремити га тако, да оно буде у стању да једног дана само ради што је могуће боље на опредијељењу живота свога“ — А. Некер, и т. д.

Све ове ознаке васпитних цијељи и начела (принципа) изгледају нам, као што већ рекосмо, у већини таутологе, а између њих, као најљепше и најцјелиходније узете су данас у педагошком научном свијету оне, што их истакосмо у ријечима: „*Хармонијски развитак свијех сила и способности људских*“ и „*Развијање моралне карактерности*“. На њима су, може се рећи, основани данас са неким (већим или мањим) изузетком скоро сви педагошки системи — системи телеологије и методологије, дијететике, соматологије и психологије, те су, као такови, најобичнији и у нашим педагошким дјелима.

Принцип „*хармонијског развитка људских сила и способности*“ с обзиром на

тјелесни живот, захтијева: да је човјек у сваком погледу потпуно здрав и способан за сваки тјелесни посао; с обзиром на *душевни* живот да дијете, као будући човјек, зна зрело и идејално мислити, да је мирне, али веселе природе, да се одушевљава само за оно, што је добро, лијепо и племенито, и да има вјеру у Бога и вјечити живот, у неумрлост душе и у награду за учињена добра или зла дјела.

По другом принципу „*развијање моралне карактерности*“ — Хербарт је узнио педагогију у филозофију, а начинио од ње средиште практичне филозофије. Цијел човјечију нашао је он у *етици*, а *психологији*, којим се долази до те цијељи, у *психологији*; по томе је његова педагогија наука, изведена из овијех двију, или као што рече један од нашијех филозофа: „Она је закључак, изведен из силогизма, у коме је горња премиса етика, а доња психологија“. По Хербарту се цјелокупни васпитни задатак може обухватити појмом „*моралности*“; вршак му је моралан карактер, а особине тога карактера су: савјесност, савршеност воље, доброта, праведност и правичност.

Ма да је поименце Хербарт у васпитању истакао, да треба карактер образовати, моралну вољу пречишћавати и утврђивати, интерес човјека проширити, дати духу племениту храну и окретност, облагородити душу вјечним истинама и т. д. — то му се ипак са хришћанске филозовске стране може у многоме да приговори, особито што се тиче науке о природи и суштини душе (са чега је Хербарт нарочито и првome принципу приговорио), као и у томе, што је вјеру потчињено моралу и истако „добро“ као највиши морални принцип, у мјесто Бога, у коме је свако добро сједињено.

И Херберт Спенсер, први међу инглеским филозофима данашњег времена, зар није такођер своју васпитну цијељ у лијепу фразу заодјенуо, кад је рекао, да се састоји у приправи човјека за „*савршен живот*“. То је, не од прилике, већ право, рекао би, исто оно, што је и Христос изрекао у ријечима: „Будите савршени, као што је савршен и отац ваш небесни“. Разлика је само у томе, што ми са хришћанског гледишта налазимо савршен живот у самоме Њему, у Исусу Христу, а Спенсер у благостању и срећи ово-временог живота — радећи прије свега на одржању сама себе и у стицању таквијех средстава, да можемо водити што угоднији живот на земљи.

Ма да ни ми, са чисто хришћанског гледишта, не можемо сматрати срећу, које било особе, да се коси или да је у опрјечи са срећом друштвене заједнице, него на против, јер гдје нијесу појединци срећни, тамо не може бити срећна ни заједница из којих је она састављена, — то ипак, према средствима, која су у постизавању цијељи у употреби, имаде разлога да се каже, да Спенсерова етика почива на основу *egoистичком*, који не пита има ли Бога или не, а тај основ може да руши само оно срце, које има цијељ и *изван себе*, и које је пуно вјере и љубави. — Његова коначна цијељ „*срећан живот на земљи*“ начела је *својомонистичког*, које добро срећом одређује, а не, као што је хришћанско начело, да се добро чини Бога ради, јер праву и потпуну срећу може човјек да получи тек на ономе свијету. — Ну, он о једном, а ми о другоме! — Да нашем народу нијесу таки пазори по ћуди, види се из његових ријечи, кад каже: „Боље ти је изгубити главу, него своју огр'јешити душу!“ — а то је само другијем ријечима исказати цитат Св.

Писма, који гласи: „*Кал во полза чело-кѣкѣ, аце мѣрѣ кѣск прѣвѣрѣцѣтѣ, дѣшѣ же свою ѡтѣтитѣ*“ — Мат., XVI, 26.

Као год што из онако милозвучна Спенсерова начела могу да се изводе правила и са свим развратна њихова васпитања употреба средстава, тако исто бива то и код многијех другијех педагога, који се у учењу своје налазе изван праве цркве Христове. С тога се треба узети на ум, и не наваљивати на сумце и непромишљено на наш народ васпитним начелима и системама другијех народа, који би можда имали друге животне прилике, обичаје и назоре, други карактер, и други степен развића, нити треба узимати све за готов новац, што нам од каквог ученог човјека долази; јер искуство свједочи, да су и највећи научењаци често извртали истину било хотимице (софизми), или можда и нехотице (паралогизми) и довађали свијет до странпутица и свакојакијех искушења. И Хорацијев глас „*Jugare in verba magistri*“ (не треба ни учитељу сваку вјеровати), вриједио је и вриједиће, по што виђамо да и данас у свијету имаде толико назадних људи и толико жалосних назора, да их ничем другом не можемо приписати до погрјешном васпитавању, које је противно васпитавању хришћанском. Отуда смо, рекао бих, и дошли до резултата, да виђамо људи без срца, егојиста, материјалиста, честољубаца, денунцијаната, деспота, непогрјешимих и друкчијих, а најмање са врлинама, што нам их даје вјера и моралност. Отуда и вапије данас многи очајан глас, да се у обманама, варању и блудњи састоји атрибут свега човјечанства. Новац је први и најмоћнији покретач свега, што се види да постоји у друштву људском; сва знања, све вјештине и умјетности њему су подређене и по њему цијену добијају. Суб-

јективност појединаца хтјела би да чини, што је коме воља, божије и људске власти, законе и права мало ко хоће да са увјерењем респектује. Вјера се замјењује безвјеријем, а радиност и трудољубивост беспосличарењем; добродјетељи и врлине често се заностављају или исмијевају, а одобрава неваљалство и подиже углед моралнијех пропалница! . . .

Под уцливом такијех и сличнијех прилика, а у разноврности васпитнијех цијељи и путова њиховијех, разумје се, да није могла остати ни школа на миру — као средство, између свијех другијех и најважније и најопсежније. Исти Спенсер, н. пр. у одјељку своје *Науке о васпитању*: „*Које знање највише вриједи*“ — захтијева, да се прије свега уче само они предмети, који васпитанику могу бити на руци при постизавању његове земаљске среће; а други, на против, преперучују више идејалне предмете. Народна школа, да задовољи захтјевима и једнима и другима, извргла се данас у неко мало свенаучиште, па ни онет незадовољава. Једни, по својим страначким назорима, ишли би још и даље, хтјели би више; а други онет противно: да јој поврате стари трисушни карактер „читање, писање и рачунање“, а све друго — да у бездан баце. То су они, што окрећу главу од сваке и најљепше прилике данашњег социјалног живота и роне сузе за старијим временима, а не помишљају јадни више на тирјанства, ропства и крволоства, ни на друга слична безакоња, што су их у мукама преко својих глава тешко претурили. А по ријечима владике-пјесника: „*Кома закон у топузу лежи — Трагови му смрде нечовјештвом*“, исказато је заиста потпуно и право стање старих и давних времена . . . „*Није храбар онај, који љута лава изазивље; то је онај, који*

и у јаду знаде свладати ријечи“ — Ј. Х. Хердер.

Тако су исто, мал' да не речем, преферани и они, што приговарају, да данашњи систем образовања ради само на развијању ума, а на образовање срца и воље да се заборавља. Отуда је и потекла ријеч, „да нам данас треба више поштених, него учених људи“, што је чисто већ по назатку и у пословицу прешло. Ну, нема сумње, да „и у богаташа и у сиротиње треба срце да је на мјесту, ако ће да буду сретни“ — да ће те Песталоцијеве ријечи остати вазда у потпуној важности својој, као да су у Св. Писну; ало за то конзервативци, ма и либералнији, дошљедни имену своме, требали би ипак, бар у изузетку, да се придржавају ријечи Сократове: „да је уман човјек и моралан, јер познавајући добро — слиједиће га, а зло — избјегаваће“.

Да је то донекле збиља тако, односно да би тако барем требало да буде, види се из тога, што је воља с умом у нераздијеливој вези, јер човјек мора најприје да познаје оно, што би хтјео или на што би се хтјео да одлучи; а ко не зна шта хоће, тај у опште или неће ништа или бар неће оно, што је ваљано и одређено. Вољу дакле руководи знање, и чим је оно јасније и одређеније, тим је и чуствовање живље и хтијење јаче. Па кад с развићем мишљења иде упоредо и јачина карактера, онда се немојмо обмањивати, и ићи тако далеко, да сматрамо, да је у префераној умној образованости једини извор неваљалства, јер би онда само у непросвијешеној народној маси морали тражити моралност и карактере; а ми знамо из прошлости, да многи мужеви, што нам их казује и наша и страна историја, као узор-карактере, да ти исти нијесу били без умне образованости, него да су се,

напротив у већини баш с њом и одликовали. — Ну за то опет не може се тврдити, да је умно (интелектуално) образовање важније од моралнога, по што ово непосредно привађа васпитанике правој васпитној цијељи; па да би се постигло једно с другим треба настојати, да предмети умног занимања буду вазда узвишени, — а то ће бити, ако су са, здани на основу хришћанеке етике. Јер „права наука и права религија сестре су близнице; раставиш ли једну од друге задао си смрт објема. Наука успијева само у толико, у колико је и религијозна, а религија цвати у размјеру према дубљини науке и непоколебљивости подлоге њене“ — Т. Хексли.

Тежње човјечје, како се види, врло су разноврсне, и кад би се свакој хтјело да задовољи, имало би и васпитање исто толико задаћа, колико је и тијех циљева. Хоћемо ли међутим да васпитни задатак сматрамо као неку цјелину, онда га треба према тој цјелини и изводити. Ту цјелину налазимо ми у општој једнакости људи, у њиховој заједничкој цијељи, за коју се и цар и просјак, мушко и женско, и сви људи у опште, имају *једнако* да васпитају. А у чему се састоји та заједничка и највиша цијељ људска, за којом и треба да нам је у васпитавању највише стало, видјећемо из слиједећих редака.

\* \* \*

„Будите оубо к њи совершени, якоже Отецъ вашъ нескесный совершених естъ“ Мат. V., 48., у тим ријечима Христовим изражена је задаћа свијех људи у опште, и сакога човјека по по се; одређена им њихова главна и највиша цијељ, земаљска срећа и вјечно блаженство. По њима треба човјек, живећи на земљи, да постане све то сличнији Господу Богу своме, као пралику свега савршенста, јер само тако удружен са

У највишим бићем, у бољем животу, може постићи живот вјечни. А живећи у Богу по заповјестима и законима његовијем, човјек одговара и својој потоњој цијељи живота и прославља Бога по ријечима „... вса кх слава божју творите“ — I. Кор., X., 31.

У колико се дакле определијељење човјекво састоји у натприродној цијељи, у толико треба да зна, да је садањи његов живот само приправа за будући живот, и да се с тога мора човјек тако васпитати, да успије и узмогне живјети према тој задњој и највишој цијељи.

С друге стране опет, човјек није само за вјечни, него и *за временни* или земаљски живот определијељен. У садањем се жиеоту човјек приправља за живот вјечни; има дакле привремену задаћу, коју мора на земљи по вољи божјој да врши, ако хоће да заслужи вјечно блаженство.

Да би пак васпитање вазда водило васпитаника у његовом раду вјечитој цијељи, мора се оно тако удесити, да васпитаник обикне обазирати се при свакој мисли, тежњи и у опште при сваком раду свом на истакнуту вјечиту цијељ. Васпитаник треба вазда да има пред очима то, да сво земно образовање и дјеловање вриједи само толико, у колико се односи на вјечност и помаже постићи живот вјечни.

А да *хришћанско васпитање познаје и садржава у себи праву васпитну цијељ*, и да оно једино може да послужи као неборими основ јединог спасоносног и правог благодјелања људског на земљи, види се из тога, што и оно захтијева све оне погодности које воде човјека правом усавршењу и истинитом определијељењу његовом.

И хришћанско васпитање захтијева, да се *шијело* узгоји, али не толико ради њега самога, колико ради душе и ради моралне снаге. Оно га не сматра само зе-

маљским завојем неумрлга духа, него храмом Духа Светога, које ће на дан свеопштег суда такођер васкреснути. И оно се слаже са стародревном Јувеналовом изреком, да је „здрава душа у здравоме тијелу“ (*orandum est, ut sit mens sana in corpore sano*), а донекле и са ријечима Локовим, кад каже, да је у томе само „потпун опис срећнога стања на земљи“, ма да се искуством то сваки пут не потврђује, као што Стој каже, те бисмо вољели, да до избора дође, здраву душу и крај кржљава тијела, него ли најчилије тијело уз неразвијену душу . . . „Лијепу душу човјечију наћи — вели пјесник и педагог њемачки Хердер — велики је добит; још је љепши добит уздржати је, а најљепши и најтежи изгубљену душу спасити“.

И *интелектуално* васпитање, као што већ споменуемо, истичемо као нужно, јер и наша вјера, нарочито као најсавршенија, да се лакше и у неколико бар појмити може, захтијева такођер неку висину умног образовања. Не кажемо дакле, као што то неки други извољевају, да треба развијати ум ради њега самога, по што је то „извор среће“, него за то, да својим бистрим умом може лакше схваћати и вршити свој задатак на овоме свијету, као поштен и добродјетелан човјек.

Да се у срце усаде племенита чувства *морална естетична и религијозна*, захтијевамо у васпитању такођер, но не срца самога ради, него што знамо, да се оплемењено срце лакше склања за свако човјекољубиво и богоугодно дјелање.

И хришћанско васпитавање захтијева, дакле „хармонијски развитак свијех сила и способности људских“, но не да свака, као већ развијена, вуче можда на своју страну, него да су све, као такве, концентрисане у регулатив, ка главној цијељи живота човјечијег. И оно захтијева

„образовање карактера“, по не карактер, основан на умовању људском, по природној етици, као што га етицише Хербарт, него на етици хришћанској, јер само у образовању религијозно-моралног карактера налази се донета врхунац и права цијелъ сваког ваљаног образовања.

Из тога видимо дакле, да само хришћанско васпитавање садржи у себи све оне мотиве, који су кадри подстаћи човјека на све оно, што је добро и племенито, и учинити га срећним, не само с ове, него с овим и с оне стране живота. Хришћанско је васпитавање једино, које је и практично и идејално, лијено и религијозно, популарно и спет научно; оно садржи таку науку, којом наткриљује сваку човјечију мудрост, што јој чак и непријатељи њезини признају. У њему налазимо читаву ризницу, пуну свијетлих дјела и узоритих карактера, сјајних врлина и величица, до којих се само човјек хришћанин узвисити може, по што је увјерен, да блаженство, за којим тежи, не може бити друго, већ једино пошљедица за побожан и богоугодан живот. Оно човјека у срећи чува да се не узнесе, а у несрећи да не очајава; оно угушује у њему сваку неморалну побуду, као што је завист, мржња, себичност, освета, лакомисленост и друге страсти, и чува многога од покварености и злоће, не толико, што се боји казни на овоме свијету, колико што зна, да је Бог свуда, да све зна и све види, и да ће кад тад добро наградити, а зло казнити. Оно га упућује на узајамну љубав и штовање, — „своје љуби, туђе неомрази“, изазива у њем поданичку вјерност и послушност, а у претпостављенима правду и правичност; једном ријечи: оно нам казује морални закон, не само као захтјев несавршенога ума човјечијега, него као изјаву божанске воље,

те нас при сваком раду нашем упућује к небу, царству апсолутне истине, доброте и љепоте, у коме ће једино — као што вели и исти Дитес — да нађе потпуно задовољство и хармонију.

Тако дакле од васпитнијех средстава ниједно није од тако свестраног и благословеног утицаја, као што је религија, — религија хришћанска, која је једина православна, права, — која у свом васпитном позиву ради од колијевке, па до гроба: почиње са почетком свијета, руководи га и свршује са крајњом цијели живота човјечијег. За то и јест призната истина, да је хришћанство, само по себи, највећа моралност и да је најбољи хришћанин уједно и најбољи човјек.

Ну да „свака вјера добру води“, и то стоји, и да је она, каква била да била, још од памтивијека имала вазда најмоћнију улогу у свакој установи људскога друштва, и то је доказано. Код народа израјилског старога завјета скоро сваки лист историје потврђује ову истину; а и код поганскијех народа старога вијека, Грка и Римљана, што је далеко уочитије, наћи ћемо то такођер. Њихова религија била је државна и држава религијозна. Платон у својијем дјелима на више мјеста етиче ту страну и напомиње: „Треба да се трудимо да постанемо слични Богу, колико је то за човјека могуће; а човјек постаје сличан Богу мудрошћу, правдом и светосћу“. . . . За то „свакој држави добро уређеној, нека је прва брига о правој религији“. — Цицерон опет рече: „Васпитање треба да има свој основ на религији, и само ће тада бити људи у стању да живе чисто, као да су у најсветијем храму“. „Добар човјек подносиће равнодушно макар што да му се деси, јер зна, да се то по божијем закону збило, по коме се све управља“. — Игре и све-

чаности код Грка биле су искључиво религиозне, код којих су по њиховом вјеровању и богови судјеловали, а обдржаваше их у нарочиту цијељ, да њима уздигну славу и величину своје земље. — Владалац римски, Нума Помпилије, узаконио је, да никоме није слободно започети какав озбиљнији посао прије, него што би му „аугури“ открили вољу богова, а то је опет било само с тога, да буде што већи и што славнији Рим. За то и рече њихов велики књижевник: „Ми смо Римљани бројем мањи од Хиспињана, снагом од Гала, хитрином од Картажана и вјештином од Грка, па смо их ипак надвладали све побожношћу, вјером и мудрошћу“. — Велики инглески државник, Веллингтон, запитан једном што мисли, како би се имала уредити школа, одговори под војничку: „Ја баш нијесам учитељ и не могу изрицати свој суд о појединим наставним предметима; али баш кад ме питате, могу с правом да речем: ако не буде науци за основ служила *религија*, ваша ће бити кривица, ако у будуће будемо у свијету имали само препреденијех сотона“.

Саберемо ли све што до сад рекосмо у цјелину, за којом и тежисмо, долазимо до резултата, да је религиозно-морално образовање било главно у свим временима и код свијех народа, и да је и данас у поменутом развићу сила и способности људских главно „*образовање религиозно-моралног карактера*“ — а то и јест оно, зачим треба у васпитању данас да нам је највише стало; јер за човјека збиља у људскоме друштву и нема љепше ријечи ни веће вриједности, него кад се за њ истински може рећи, да је „*карактер*“. А што рекох „*данас*“ да треба да нам је највише стало и то је с разлогом, јер ми на ум паде по нас врло подесна Дистверегова ријеч: „*што су год слободније форме*

*живота, то строжије мора бити васпитавање*“.

Ну васпитавање, о коме говорим ја овдје, не односи се само на *дом*, на родитељску кућу, већ и на *школу*, јер као што рече славни Коменски: „мени она школа одговара потпуно своме позиву, која је истинити дом за васпитање човјека гдје се дух учеников напаја свјетлошћу и мудрошћу, да би проникао све, што је откривено и тајно, гдје осјећања и њихова кретања упућују врлини, а срце приклања божјој љубави и њоме напаја, те се сви навикну још овдје под небом проводити живот небески“. — Васпитање, о коме говорим, односи се и на *друштво* људско, јер ми требамо добријех грађана а добре грађане рађа само вјера. „Никакво друштво не може опстати без морала, никакав морал без религије; и нема него религија, која је кадра дати држави сталан и трајан ослон“ — потписао је Наполеон Велики. — Св. Јован Златоусти савјетује нам опет овако: „Одњегујеш ли добродјетељна сина, одњеговаће и он добродјетељну дјецу, и на тај ће се начин створити ланац ваљаних обичаја, који ће обавити све; ланац, кој од тебе истиче и небеснога ти плода доноси“.

Тако су, од прилике, и по тијем ријечима, васпитавали родитељи нашег српског народа своју дјецу од памтвјјека, а тако је васпитавају и данас још они, којима је вјера „*стара светиња*“.

За то се држимо *чврсто наше свете православне вјере ираћедовске, која нам и народносне особине наше собом тијесно спаја, и васпитавајмо у њој и по њезиним начелима строго наш подмладак, па ћемо тиме постићи све — све што је под Богом, у људској образованости у овиште, и по нас на по се: истинишћу, лијепу и добро.*

Раде Калембер.

## ЗНАМЕНАГА НА НАСЪ СВѢТЪ ЛИЦА ТВОЕГѠ ГДИ!

Псалом 4. ст. 7.

И сотвори Богъ чловѣка, по  
образу Бжю сотвори его.

(Бит. 1, 27).

Ум наш не може ништа разумјети, што се њему не преставља у форми (облику) универсалнога (општега) и вјечитога. — Али како, када ми у нашој машти имадемо само једну, означену, посебну, материјалну слику, од једанпут она постаје у нашем уму општом, вјечном? — Очима гледамо онога човјека, ону живину, ону биљку, — а наш ум у њима види људе, живине, биљке у *опшће*. — На који се начин наш дух, када гледамо поједине, одјелите створове и ствари, онолико узвисује, да размисља о њиховој врсти (*species*) и природи, и ако нам чула о истима ништа не казују? —

Ово знаменито и тешко питање: како душа наша прима примитивне (најпрве) идеје, занимало је мозгове великијех људи од платонова и аристотелева до данашњег времена.

Изучавањем и расправљањем тога високог проблема дошли су разни филозофи до закључака, који су били противни разуму, а штетни свему роду људскому.

Идејом овдје не називљемо оне закључке, т. ј. изводе некога суда из другијех судовâ (*rationis inio*, нове идеје), већ идејом овдје разумјевамо оне примитивне појмове, најпрве основе, којима мислимо и што састављају дијелове умнијех изводâ. —

До данас постоје пет развијених учења о извору наших идеја, а ми ћемо се зауставити само на трима, на говорити само о *идеалистима*, *реалистима* и о онијем *схоластицима* који су најбоље и најправилније на питање одговорили.

I. Слиједбеници прве теорије, названи још *картезијанима* тврде, да је примитивне идеје сам Бог усадио у човјека и да су оне с њиме урођене, те их и зову „урођенима“ (*ideae innatae*). Ове идеје биле су у човјеку прије познања свијета, а у Богу су вјечите и из онијех идеја Б је створио свијет. — У суштини картезијанци су примили ово учење од Платона, а науку своју потврђују слиједећим мјестима из св. Писма:

1) свѣтѣ, њже просвѣтаетѣ всакаго чловѣка градѣнаго въ мѣрѣ (Јев. еванг. гл. I, ст. 9);

2) дѣло законное написано въ сердцахъ своихъ (посл. Римљ. гл. 2, ст. 15); и

3) еланцы ко везаконно согрѣшиша, безаконно и погнѣбитѣ. (*ibid.*, ст. 12).

Браниоци „урођенијех идеја“ дошли су до онаковога вјеровања, јер су онавили, да човјек већ имаде у себи помисли, без да их је од кога примио, те нијесу знали оно дубоко питање друкчије разјаснити.

Из идеализма Malebranche<sup>1)</sup> је извео илуминизам, по којему ми видимо непосредно у Богу идеје.

Филозофи картезијеве школе дошли су послје до негације материјалног свијета (Bacon, Leibnitz, Kant, Fichte, Hegel, Goethe, Schiller etc.).

II. *Реалисти*, *сенсуалисти*, *материјалисти* или *Локијани*<sup>2)</sup>, ослањајући се на

<sup>1)</sup> Malebranche, франц. филозоф живио је од 6./8. 1638. — 13/X 1715. — Знаменито његово дјело: „*Vision en dien*“.

<sup>2)</sup> Loche (John) енгл. филозоф рођен 29./8. 1632., умро 28./10. 1704., учио је, да су идеје непосредни резултат сенсација. По њему дакле: материја мисли.

аристотелевом принципију: „nihil fuerit in intellectu, quod non fuit in sensu“ и на ономе другом учењу, да је душа наша: „tabula rasa, in qua nihil est scriptum“ (глатка обријана табла на којој није ништа записано) негирали су свако наше познање, осим онога, које имадемо среством чула, те нијесу допуштали, да нам може ништа друштво или религија приопштити. — Дух је човјеков пасиван у стварању идеја, т. ј. не ради ништа. — Овај правац довео је сенсуалисте до негације идеалног свијета, дакле: душе, Бога, ангела (данашњи материјалисти).

III. *Сколастици* у дугој својој преписци и филозофирању међу собом помирили су горња два противна правца, па су пронашли праве изворе наших појмова. —

Душа је човјекова доласком на свијет — уче они — као лист бијела папира, или по Аристотелу: *tabula rasa*, гдје нема ништа написано. — Али душа имаде способност, коју scolaстици зову: „*intellectus agens*“ (*operans*), а то је присуство Божије свјетлости: *participatio luminis divini*. — Помоћу ове моћи душа расвјетљује посебну (партикуларну) слику предмета, који нам је пред очима; свлачи с ње партикуларизам и види у њој општи предмет. И тако промјењива слика постаје идејом (*species expressa*), коју душа у себе оставља. — Ова радња наше душе не отеже се ни најмање, већ бива у једном тренутку. Ум наш једнобројне предмете претвара у универсалне, исто онако природно и лако, као што тако чине наша плућа, када дишу, примајући у себе оно, што је за њих, а одбацујући остало. —

У утроби материној душа је наша само у потенцији разумна и тада је она: *tabula rasa*, т. ј. нема још никакве идеје,

— али послје одма постаје разумном у дјелу (акту).

У души није савршен разум, јер не разумије све, па се мора претпоставити виши разум, који души помаже, да разумије. — Бог је дао души *intellectus agens* (разум, који ради). Он ствара идеје помоћу оне Божије свјетлости њке просвјетљавања сваког човјка грађанина к' миръ. — Овако је мислио и пр. Давид, говорећи: знаменаса на насъ свѣтъ лица твоего Гдѣи (пс. 4, ст. 7). Свјетлост твога образа ударена је на нас Господе.

Сколастици допуштају при стварању идеја спољашње утиске и познавања свјетска у ријечима и знаковима, као о Богу, души, дужностима, будућем животу, наградама и казнама, што човјек самијем својијем срествима не може схватити нити постићи чисто, бистро и право. — Човјеков ум, који је сам формирао идеју свеопштега, способен је, да разумије друштвену ријеч, коју му Бог открива.

Ова наука измирује идеализам и реализам, јер учи с једне, да тијело помаже састављању идеја као материјална помоћ, пружајући нашој машти материју слика, — а с друге стране тврди, да је разум потребан при стварању појмова.

\* \* \*

Ријечи њке просвјетљавања и т. д., које картезијева школа наводи у потврду свога учења, не доказују, да је та свјетлост непосредни узрок радња нашег ума. Овај текст не само, што не одбацује *intellectus agens*, него га још и потврђује, пошто душа од оне свеопште свјетлости прима ону одјелиту способност, названу: „*int. agens*“. —

Да душа нема онакове способности, онда по картезијевој школи био би сâми Божији разум, који непосредно ствара идеје у разуму свијех људи помоћу своје

Убож. свјетлости. На основу оваковог вјерованња платоници држали су, да је један и исти разум код свијех људи; — напротив схоластици увјерења су, да сваки човек имаде свој особити ум, као што имаде и своје друкчије тијело: Колико људи толико и разлитојех умовâ: *principium intellectivum multiplicetur secundum multiplicationem corporum.*

Дјело законноє написано въ сердцахъ своихъ означаје способност познања закона; — а под ријечима ёлицы ко кеззаконноє согланиша, кеззаконноє и погивенствъ треба разумјети, да нема народа, који не познаје закон природни, — закон, којегâ је Бог открио првом човјеку, и којегâ су сви народи наслиједили по свему свијету помоћу говора и предања. Откривењем добили су људи природни закон.

Све зависи 1) од начина, којијем се душа послужује својом урођеном способности, и 2) од првог откривења. — Урођеном способношћу (*intel. agens*) душа добива идеје, — а од откривења, које је Бог дао свему свијету, среством говора душа познаје чисто Бога, душу, друштва и т. д. — Схоластика не пориче разуму његова прâва, а учи опет, да је потребно предање и тако измирује рационалисте, који вјерују, да су дјело разума

не само идеје, већ и познања, са традиционалистима, који уче, да сва познања па и саме идеје добивамо од откривења.

По учењу картезијевом ми видимо без радње, а по схоластици видимо радећи, а ово је задње заиста много племенитије за човјека и подобније оној великој љубави, којом га је Бог створио.

Када би Бог усадио у нас идеје, човјек онда не би имао никаква разума нити слободе, пошто човјек није слободан, већ када је разуман, те би тако био сличан живинама, *quibus non est intellectus* (који немају разума), а овакви су баш закључци, што су их материјалисти извели из учења о *урођеним идејама*. — И спиритуалисти, противним путем, дошли су до истога резултата.

Учећи о поријеклу идеја у нама онако, како су схоластици разбистрили и доказали, лако ћемо разумјети: зашто је душа тијелом везана; зашто тражи помоћи од тијела; зашто човјек није душа; зашто сва тјелеса морају једном ускренути, сдружити се душама и т. д. —

*Паџене* (Книн) 3./VIII. 1894.

Љубо Нер. Влачић,  
свештеник.

## ПРВИ ПСАЛАМ СВ. ЦАРА И ПРОРОКА ДАВИДА.

„Блаженъ мѣжъ“.

Са псалмом „Блаженъ мѣжъ“ почиње се Псалтир; с тога треба да је познат свакоме, ко би ма кад имао срећу да чита ову књигу. У стара, добра времена, кад су се наши ђедови и прађедови по Псалтиру Цара Давида учили и самој науци, приступајући читању истога одмах

после азбуке, многи знадоше овај псалм на памет и појући га радо заслађиваху часове свога одмора; а за њима по слушању научише га и они, који не знадоше читати и писати. Први и пошљедни стих овога псалма слушамо често и у храму Божјем: ови се стихови поје на свеноћном бденију, послје прве, велике

јектеније и то заједно са другим стихом другога и осмим и деветим стихом трећега псалма са припјевом: Алилуја.

Па проучимо и ми с тобом заједно, побожни читаоче, овај псалам, трудећи се одредити при том његов главни садржај и да разјаснимо тамне и неразумљиве ријечи и изразе у њему. Вјеруј ми, нећемо отићи од овог псалма без користи за душу, ако се с побожним осјећајем будемо повиновали ријечима његовим.

Први псалам у књизи Псалтир нема никаквог наслова у јеврејској библији; нема наслова у већини грчких и латинских превода библије. То је, мисле неки, с тога, што је први псалам као предговор к цијелом Псалтиру. „Шта значи темељ у кући, говори св. Василије Велики, подводни дио у лађи и срце у тијелу живога створа, такову моћ, чини ми се, има и овај кратки предговор у односу према цијелом саставу псалмова“. По овом су јеш у древности, рачувајући псалам овај као увод у књигу Псалтир, други псалам наш називали првим (упореди Дел. Ап. 13, 33). И сасвим је тако. Тумачи не без основа виде у овом псалму сушност свију псалмова. Основном мишљу његовом служи изречено Богом упутство Исусу Навину о преданости закону Божијему, као извору свакога блага. „И да не отступитъ книга закона отъ уста твоихъ, говори Бог воћи народа јеврејскога, и да побѣдиши въ ней день и ноць, да уразумиши творити вса писаннаа, тогда благоуспѣши и исправивши пѣти твоа“. (И. Нав. 1, 8). Ову основну мисао о необходимости да се поучавамо у закону Господњем и да испуњавамо заповједи Његове ради спасења душе и получења блаженства и разјашњује псалмопјевац у првом псалму, у ком се удаљавање од зла представља као пут к блаженству (1—3), а пут

грјешника се представља као пут погибли (4—6 ст.). Но ова се мисао открива у разним варијацима у цијелој књизи Псалтир. С тога је сасвим право да се овај псалом меће на првом мјесту Псалтира, као његово заглавље. С тога сасвим право мисле и они, који говоре, да је овај псалам написао Давид, творац већине псалмова. И ко је више од Давида искусио на себи ову истину, да је само у испуњавању воље Божје права срећа, као и обртно — у удаљавању од Бога — извор погибли? А ова истина и навјешћује нам се у првом псалму. Св. Оци: Василије Велики, Јован Златоуст, Атанасије Велики, Амвросије Медиолански, блажени Теодорит, Јероним, Августин, који писаху тумачење на овај псалам, сагласно га назваше псалмом Давидовим. По овом у неким грчким псалтирима, а а по њима и у нашим — славенским и руским и назива се псалам овај именом Давида. У славенској библији наслов тај чита се овако: Псалом Давида није написан у Јевреја. Овај пошљедни дометак не налази се у свима псалтирима. А ријеч псалам јесте грчка и значи пјесму.

Тако је први псалам богодухновена пјесма св. Цара и Пророка Давида о блаженству праведника и погибли грјешника, као што се оцјева и једно и друго у првом псалму.

1. Блаженъ мѣжъ, иже не иде на советъ нечестивыхъ, и на пѣти грѣшныхъ не ста, и на сѣдалищи гѣбителей не сѣде.

Псалмопјевац почиње пјесму своју упутством на блаженство, које чека праведника. То је стога, говори св. Василије Велики, што је „намјеран псалмопјевац с постојанством ријечи опоменути на оно, што је тешко и испуњено безбројним подвизима и напорима: с тога подвижницима побожности претходно показује

на блажени крај, да би ми, у чекању спремљених нам блага, безбрижно трпили муке садањег живота“. Блаж. Теодорит показује при том и на ову још у већој мјери знамениту околност, да је и Христос Спаситељ Наш почео учење своје такође блаженствима. И ѿвѣрзъ оуста своа оучаше ихъ глаголахъ: Блажени ниции дѣхотъ, какъ тѣхъ естъ царствіе небесное, читамо у 2, 3, и шљедећим стиховима 5 гл. Јеванђеља од Матеја; упореди Лук. 6, 20—26. Ријечи су ове важне за нас с тога, што разјашњују почетну ријеч првога псалма: Блаженъ. Ријеч ова у опште означава: достојан свакога блаженства; а блаженство, по ријечима Господа, показује на свака блага и видима, временâ, а врх тога духовна и вјечна, која је уготовио Бог у царству небесном онима, који га љубе и о којима св. Ап. Павле говори, да „око не видѣ, и оухъ не слыша, и на сердце челоуѣкъ не въздоша“ (I. Кор. 2, 9). Прорекавши ово блаженство за праведни живот, псалмопјевац говори само о мужу, али не спомиње о жени: то је за то, што, као што говори св. Василије Велики „при јединству природе (мужа и жене) он је (псалмопјевац) држао, за означење цијелога, показати на оно, што има преимућства у роду“. Тако под именом муж разумјева се сваки човјек без разлике пола.

А како да се удостоји човјек вјечнога блаженства? Као одговор на ово псалмопјевац говори: иже не иде на сокѣтъ нечестивыхъ, и на пѣти грѣшнихъ не ста, и на скѣдлицы гѣвителей не скѣде. Сваком овом ријечи означава ту мисао, да је за получење блаженства, прије чињења свакога добра, нужно удалити се од сваке врете зла. И то је разумљиво. Услед наклоности к злу, која је у нама, само послѣје откријењења у борби са злом, могуће је

е надом приступити к чињењу добра. Уклониса отъ зла, и сотвори благо, говори псалмопјевац на другом мјесту (Псал. 36, 27). У осталом све разматраче ријечи које напомињу у опште удаљавање од зла, тешко је рећи, да је то понављање једне и исте мисли; оне показују на разне видове и степене удаљавања од зла. Преимућство зла појављује се у људима у почетку увијек у мислима и намјерама, или, што је то исто, у вијећу безбожничком, кад човјек, заведен жељама срца [Јаков, 1, 14]. нема у себи наравствене сталности и храмље на обје ноге; с тога се оно открива у животу, у дијелима човјека, као јавно нарушавање закона, кад жеља, која се угњездѣла, затрудњевши рађа гријех [Јак. 1, 15]; најпослије преимућство зла јавља се као постојано скањивање у злу самонаслађавање злом, са грубим односом ка свему добром. То је стање покварености, кад зло, као заразна болест, стреми к своме распрострањењу. Те баш видове и степене гријешног живота и разумјеје псалмопјевац у разматрацим нам ријечима, чувајући од њих човјека. Вијеће безбожничко, по ријечима Василија Великога, јесте — нечисте помисли, којима се чини нечисто дјело, а друштво неваљалих људи — то је дуготрајно пребивање у злу, са жељом наметнути своје рођене пороке другима, да би избјегли отоварања. „Није без узрока Давид -- говори блаж. Теодорит — споменуо у почетку о путу, за тим о стајању и најпослѣје о сједењу, него на против, тачно знајући, да помисао, била она рђава или добра, у почетку долази у покрет, за тим зауставља се и послѣје овога узима неку непоколебиву сталност“. Дакле у првом стиху учи нас псалмопјевац, да чувамо чистоћу помисли, да се удаља-

вамо од рђавих дјела ради полурења блаженства. Благо оном, ко има чисто срце, јер се удаљава од рђавих дјела, и не иде у друштво нарушитеља вјере и правствености!

2.) Не вѣ законѣ Господни вола его, и вѣ законѣ его почитса день и ношѣ.

У првом је стиху псалмопјевац показао, чега се треба клонити ради полурења блаженства, а овде говори о том шта треба радити за исто. За полурење блаженства није доста уклањати се од зла, но је нужно још бити у закону Господњем и мислити о њему дан и ноћ. Законом Господњим назива Давид не само закон Мојсејев, него и све у опште заповједи и наредбе Божије, записане у св. писму Његовом и које се чувају у предању. Бити својом вољом у закону Господњем означава расположење к закону Божијем, љубити га и жељу имати увијек га испуњавати. За то смо дужни имати га у мислима својим, трудити се да проникнемо дубље и дубље у његов унутарњи смисао, да га усвојимо срцем својим и по њему да управљамо живот свој. То и значи имати вољу, а не само разум у закону Господњем. „У осталом ове ријечи: вѣ законѣ его почитса день и ношѣ, не означавају то“, говори еп. Иринеј (види његово Тумачење псалтира, издање 7-мо 1882. г., дио 1. ст. 3), „као да не би праведан човјек могао престати ни за тренутак у закону Господњем (јер је то човјеку немогуће по немоћи му), но да је дужан, колико је могуће, дух свој чешће обраћати к правилима закона и увијек мислити о њему, особито кад се догоди или помислити или рећи, или учинити нешто таково чим се нарушава закон“. Ријеч значи о приљежној ревности у дјелу примања вјере и дјела и побожности, као што и објашњава то св. Ата-

насије Велики, говорећи: „не треба е намјером учити се закону Божијем, и не тако, да кад-кад се поучавати, кад-кад не, него увијек и без престанка настојати, да будеш приљежан и ревностан к ријечима Божијим.

3. И вѣдетъ како древо насажденное при исхо-дищахъ водъ, еже плодъ свой дастъ во время свое и листъ его не отпадетъ, и вса елика аще творитъ успѣетъ.

Пророк, протумачивши, кога треба називати истинито блаженим и праведним, сад доказује, да је такав човјек блажен и по уздању — у будућем вијеку, и на самом дјелу у садањем животу. Доказ своје мисли о подлиности Божијег промисла о праведнику узима од упоређења дрвета, које је усађено крај потока или извора. Таково дрво има увијек неопходну ради хранења свога влагу и с тога, ако би настала љетња жега или би дунуо врућ вјетар пустиње, оно остаје увијек свјеже, зелено, не тјера лишће као друга, која немају доста влаге, растења и доноси плод свој, наравно по врсти својој, у вријеме своје, т. ј. у одређено вријеме, кад се плодови сабирају, не доцнећи са зрењем и не пропада прије времена, док још не сазри. Тако исто и праведник, који се непрестано вјежба у испуњавању закона Божијега, близу је к извору воде живе — Христу Спаситељу (Јов. 7, 37; 4, 14), од Кога, као што дрво од извора сокове, у изобиљу по вјери својој добија благодатне моћи, које су нужне за духовни живот; испуњен мира и радости Духом Светим, тако човјек у највећим незгодама и искушењима живота не губи бодрости и срчаности, не застаје у својој доброј дјелатности, но без умора иде цијело вријеме свог земног живота напријед по путу наравственог свог усавршавања; а

живот земаљски дат вам је за напредовање у добру. Отпочеће вријеме жетве, крај свијета, кад ће Бог потражити од нас рачуна о нашем животу, и добротворство таковог праведника допијеће плод свој, под којим се сасвим праведно мисли награда у царству небесном. „Но премда подвижници добротворства плодове трудова својих“, говори св. Атанасија Велики, „доносе у будућем, исто тако и овдје, као неким лишћем, осјењавају се благом надом и тежину трудова прикивају душевним насладама“. И не само то, но као што говори епископ Иринеј (в. тумачење му на псалтир ст. 4), докле су год овдје непрестано свеблагога Владика у свему и свачему имају као помоћника. Јер тога ради и говори (Дадив): „*всѧ елика лицѧ творитѧ, ѡспѧктѧ*“, као што и божанствени апостол свједочи: „*опима, који љубе Бога све иде на додро*“ (Рим. 8, 28), т. ј. и саме несреће и пезгоде живота служе им на получење виших и најсавршенијих циљева. Ову истину, да Бог не оставља праведника без своје помоћи и у будућем живоћу, псалмопјевац на другом мјесту изражава, разјашњава и потврђује овим ријечима: *кад посприе да падне не ће пасти, јер га Господ држи за руку. Млад бијаш и остарих и невидјех праведника остављена, ни дјецѧ његове да просѧ* (Псал. 36, 24, 25.) Животи св. угодника Божијих на свакој страни преставаљају нам живе примјере овога, да Бог штити праведнике својим милосрђем. И колико је зацијело сваки од нас видио таквих примјера у животу, који нас окружава!?

4. Не тако нечестивѧ, не тако: но тако прахѧ, егоже возметагѧх вѧтрѧх одѧ лица земли.

Изложивши у прва три стиха владање праведника и показавши на награду, која га чека за удаљавање му од зла и испуњавање закона, псалмопјевац навје-

шћава сад о положају и удесу безбожника, и да не би когод помислио, да блага (која се дају и обећавају праведницима), долазе од природних узрока, а не од промисла Божијега, говори: не тако нечестивѧ не тако. Усугубљено одрицање показује савршену опрјеку положаја безбожних упоређено са положајем људи побожних. Тада као подвижници добротворства, ојачани Божанственом моћи, стоје чврсто; безбожници, не имајући таковог ослоњаца, мучени страстима и замамљени непријатељским дусима, сасвим добро као што то тумачи блажени Теодорит, упоређују се са прахом, који се згодно овамо-онамо расипа противним вјетровима. Будући лишени благодатне помоћи, они се суше и слично најлакшом праху, кога вјетар расипа, као да исчезавају, не остављајући за собом никаквога трага. Као што је пљева само за вријеме сједињења са пшеничним зрном и одјељује се од њега за вријеме вијања, коју вјетар расипа; тако су и безбожници само за вријеме у земном животу свом међу побожнима, користећи се овда-онда земним благама, која им по заслуги не припадају. Раније, или доцније за све њих наступиће вријеме праведнога уздарја Божијега, кад ће се подврћи заслуженој им казни. Суд Божији, који постизава безбожнике, често се извршује већ и у вријеме земаљског им живота, кад их Бог походи или страшним невољама, као негда Јевреје за њихово свраћање у идолопоклонство и безбожност; Навуходоносора за његову охолост (Дан. 2. гл.) и др., или још више страшном смрћу, као н. пр. Кореја, Датана и Авирона, које је прогутала земља за њихову побуну на Мојсеја. А при крају свијета у пошљедњи велики дан грјешници ће, по ријечима Христа Спаситеља, бити одијељени од праведних, као кукољ од

пшенице, и биће осуђени на вјечне муке (Мат. 13, 30, 40, 43; 25, 33—46 упореди 3. 12). Ову пошљедњу мисао псалмопјевац и исказује у идучем стиху, који овако гласи:

5. Сего ради не воскреситъ нечестивѣи на сѣдѣ, ниже грѣшници въ свѣтѣ праведныхъ.

Да би правилније појмили смисао ових ријечи, које су особито у славенском преводу нејасне, треба знати, да друга половина овога стиха, као и у свима у опште псалмима, допуњава и кроз то објашњава собом прву половину. По овом кад псалмопјевац говори: „не воскреситъ нечестивѣи на сѣдѣ“, не мисли, да је овдје ријеч о том, као да Бог неће судити безбожницима, но знај, да неће устати на суд праведних. „Јер ова ријеч праведныхъ“, говори еп. Иринеј, односи се и првом и другом дјелу стиха, исто тако и глагол не воскреситъ. Смисао расматраног нам стиха значи то, да ће суд грјешника бити сасвим друкчији, но суд побожних. Мјесто је ово јасније у руском и српском пријеводу. У руском ријеч *не воскреситъ* треба схватити у смислу *не устоитъ*, а у српском *неће се одржати*. Грјешници се неће одржати на суду, но ће пасти; тада ће праведници са великом смјелошћу стати пред лицем оних, који су их увриједили. А „неће се одржати с тога“, говори св. Атанасије Велики, „што су као земни прах и неутврђени у Христу, Који је ослонац вјернима. Чувши овај глас: „видите ѿ Мене проклати во огнь вѣчнѣи“ (Мат. 25, 41), безбожници се неће одржати но ће пасти; јер је казано: „на суд, а не на саслушање“. На саслушању, које ће учинити Господ, сједећи на пријестолу славе своје, они ће бити, но неће учествовати у суду, који је обећан праведнима. Јер обећање, које је Господ Исус Христос дао ученицима својим у ријечима: „сѣдете и

вы на двоионадесѣте престолѣ, сѣдѣще окѣма-надесѣте колѣнома Израилевима“ (Мат. 19, 28), св. ап. Павле по задахнућу Духа светог обећава и свима, који истинито вјерују, говорећи: не вѣстите ли, какъ свѣтѣи мѣркови имѣтъ сѣдити“ (I. Кор. 6, 2); још: „не вѣстите ли, какъ ангеловѣ сѣдити имамы, а не тоѣю житейскихъ (т. з.). Блаж. Теодорит, разјашњавајући овај стих, говори: „безбожници ће устати, али не на суд, него на осуђење; јер немају нужде у доказивању и безбожност им је јасна, очекују пак само казну. А осуђени, по ријечи Господа, на вјечне муке у паклу огњеном, неће с тога већ бити у збору — „у заједници праведних, но ће бити далеко од њих“, тамо, откуд нема прелаза к праведнима: јер међу њима је, као што говори Господ у причи о богатом и Лазару, велика пропаст постављена (Лук. 16, 26).

6. Икѣ вѣстѣ Господѣ пѣтъ праведныхъ и пѣтъ нечестивыхъ погинетъ.

У овим ријечима псалмопјевац „наводи“, говори еп. Иринеј, „узрок, зашто неће безбожници примити на суду славе праведних. Јер, као да говори ово Давид у објашњавање реченога пред овим, пут праведника пријатан је Богу, а пут грјешника, као пут разврата, непријатан Му је. Ријеч: вѣстѣ, по тумачењу св. Атанасија, стоји мјесто: *штује*, т. ј. љуби, уважава. Праведни Судија и до суда све зна, и нема нужде ни у доказима ни у обличенима. Пред очима Божијим све је голо и откривено (Јевр. 4, 13). Нема тајне која се тада неће открити. „Савјест свакога човјека откриће се пред свима, и објелоданиће се не само сва дјела, која је починио за сво вријеме земнога свог живота, него и све што је говорио и тајне жеље и помисли“ (Простр. Катих. о 7. члану, одг. 5). „Придетъ Господѣ иже ко свѣтѣк приведетъ тайнаа тѣми и свѣвитъ

согласно срдечным, и тогда похвала кдетъ  
 комждо ѿ Бога (Коринћ. 4, 5). Похвала,  
 т. ј. награда или казна, биће сасвим сходна  
 са дјелима им, ријечима и помислима, како  
 је ко чинио у своме животу (II. Кор. 5,  
 10). Значи, та по имену дјела наша, ри-  
 јечи и помисли добре или зле и треба  
 разумјети под ријечју пут у овом стиху.  
 „Ријеч путъ, говори еп. Иринеј, значи не  
 овај прави пут по ком ходимо, него само  
 хођење. А под хођењем разумјева се ток  
 цијелог живота, угодан или неугодан  
 Богу“ (стр. 6).

Дакле у првом псалму св. Цар и  
 Пророк Давид учи нас, да се клонимо  
 зла и да чинимо добро, да не би пропали  
 на суду и удостојили се блаженства. А  
 ејети се, побожни читаоче, те неопровр-  
 живе пријетње и обећања Божијег, прими  
 к срцу ово учење св. Цара и Пророка  
 Давида и труди се да га испуњаваш у  
 животу своме!

По руском:

Григорије А. Николић,  
 свештеник.

## УСТАНОВЉЕЊЕ ТАЈНЕ ЕВХАРИСТИЈЕ.

(Мат. 26, 26—28; Марк. 14, 22—24; Лук. 22, 19—20).

За вријеме опроштајне бесједе од Својих  
 ученика, Господ Иеус Христос установио је  
 највећу тајну новозавјетне цркве, тајну тијела  
 и крви Своје. Евангелисте Матеј, Марко и Лука  
 о томе слиједеше повјестују:

Мат. 26, 26. Идѣшъ мѣхъ же нѣмъ, т. ј. за ври-  
 јеме када је Господ са једанајсторицом Својих  
 ученика јео Пасху, говорећи, у једаред прихвати  
 се јела, и прѣмъхъ инѣмъ хлѣбъ, и благомокикъ прѣломн,  
 и дааше оученикомъ.

Прѣмъхъ objaсњује се у смислу кзѣмъ, а бла-  
 гомокикъ у смислу, хлѣбъ козѣмъ или благодарикъ  
 (εὐχαριστίας, ст. 27). Ријечима изражена благо-  
 дарност Богу Оцу, бјеше у Богочовјека и израз  
 жеље или прошења; за то, што је прошено испу-  
 њено било у истом моменту кад је и прошење  
 изговорено, те је у истом моменту постало и  
 предметом благодарења. Слично овоме видимо ми  
 и код Лазаревог воскресѣња, гдје Син Божији,  
 још ништа не испросивши од Оца, овако говори:  
 Отче, хлѣбъ тѣмъ козѣмъ, такъ оуѣмъшѣмъ еи ма“ (Јов.  
 11, 41). Очеvidно је дакле, да Он овдје моли,  
 благодарећи за услишање и испуњење мољевога  
 или благодари, молећи.

Поред изречених ријечи прошења или бла-  
 годарења, при свршавању ове прве Евхаристије,  
 могуће је, да је Господ присајединио и неке  
 молитвене знаке, као указујући Богу Оцу на  
 предлежећи хлѣб, као што се то из евхаристовне

молитве св. Василија Великог види, гдје се го-  
 вори, да је Христос, узевши хлѣб и показавши  
 Богу Оцу, благодаривши, благословивши, осве-  
 тивши и прѣломивши, дао Својим светим учени-  
 цима и апостолима.

Шта бјеше свршено молитвом Христовом,  
 показују ове слиједеше ријечи Његове:

Прѣломнѣ, идитѣ: ѿ егъ тѣло моѣ. Ријечи:  
 прѣломнѣ, идитѣ евангелист Лука тумачи или —  
 боље — изражава ријечи даде нѣмъ (22, 19).

Св. Господ не рече: ѿ (хлѣб) егъ тѣло  
 моѣ, него рече: ѿ; за то, што при изговарању  
 ових ријечи, у рукама Његовим већ не бјеше  
 хлѣб, него пречисто Тијело Његово, које има-  
 љаше само вид хлѣба. Већ тада не бјеше разлике  
 између Тела и хлѣба, јер — посредством молитве  
 Христове — хлѣб је примио сушност Тијела, а  
 Тијело вид хлѣба, те је међу првим и другим  
 наступила истовјетност предмета: због чега је  
 видими хлѣб назван ѿ (тоѣто), као истовјетни са  
 Тијелом (τὸ σῶμα). Према томе и речено: егъ:  
 не да знаменује или изображава, но стварно егъ.

Тѣло моѣ, т. ј. цијело суштаство Богочо-  
 вјека, сва физичка суштаственост Његова, нераз-  
 дјелено саједињена са Његовом душом и Боже-  
 ством. Исто ово суштаство Богочовјека даје се  
 под видом вина, даје се не по други пут, будући  
 се двојственост Тијела и Крви односи само к  
 видимој страни предложенога Дѣра; тјелесна

суштатвеност ваплоћеног Сина Божијег у оба случаја остаје једна и та се и предаје један пут, предаје се под два вида, једино ради пуноће њезиног видимог јављења. (Отуда је савршено тачан израз: причестити се под два вида, под којим се разумије: причестити се једне и исте суштатвености).

Лука гл. 22. ст. 19. *Еже за кы дѣло.* Ка овоме припада такође, — 1. Коринт. 11, 24, — *еже за кы лолмоѣ.* У ком се смислу имају ове ријечи разумјети: да ли тако, што ће скорим Тијело Христово бити предано на крне муке, или тако, да се Тијело Христово овај час, на тајној вечери ломи и предлаже, под видом хљеба? Кад би ријечи Христове хтјели узети у првом смислу, (на примјену страдања Његовог на Голготи) то би се тај смисао неопходно морао протегнути и на сличне Христове ријечи о чаши, о којој је по евангелисту Луки било речено: *иже за кы проликетѣа* (22, 20). Да је ово пак речено о чаши, а не о Крви, коју је она садржавала, — ово јасно доказује грчки текст овијех ријечи: (*τοῦτο τὸ ποτήριον ἢ καὶ τὴ διαθήκη ἐν τῷ αἵματι μου ἐπὶ ὑπὲρ ὑμῶν ἐκχυνόμενον*, што би на српски значило: ова чаша, која се за вас пролива, јесте Нови Завет Моје Крви. А будући да је чаша била само на тајној вечери, а на Голготи не, то под овим ријечима неопходно имамо разумјети излијевање Крви Господње на вечери под видом вина, а не за вријеме распјатија под природним видом крви. Према томе и под Тијелом — када говори Господ: *за кы дѣло, за кы лолмоѣ*, — има се разумјети предложено тијело на вечери, које се ради причешћа међу ученике подијелило.

Зашто је речено: *за кы дѣло*, а не *клик дѣло*?

Последњи израз поново доказује да се говори о Тијелу које се предлаже ради кушања (као и *прѣлмѣ, ѣднѣ*); ријечи *за кы* указују на употребљено истога као тајанствену жртву ради спасенија. Тијело будући преломљено и раздијељено пречистим рукама Господњим, бјеше не само таинствена храна предложена апостолима, него и спасителна жртва, која се за њих приноси самим Сином Божијим Богу Оцу; и обратно: ова жртва бјеше и храна, слично као што при старозавјетном принашању жртва, остатак од исте употребљаваше се као храна свештеника и оних који ју принашаху.

Свѣткоритѣ кѣ моѣ космополинииѣ. Свѣ — све оно, што је Господ учинио, када је узео хљеб, благодарно, преломио и дао својим ученицима. Ово

бјеше прва Евхаристија, свршена од самог божественог првосвештеника, и она је остала са тим битним цртама у свима лигургијама васељенске цркве. Вѣ моѣ космополинииѣ, ради спомена на Мене, јер Мене неће бити с вама, као што бијех с вама до сада: видимо општење ваше са Мном ускратиће вам се; мјесто тога наступиће општење таинствено, чрез кушање Мога Тијела под видом хљеба.

Мат. 26, 27. И *прѣлмѣ чашѣ хлѣбѣ козѣакѣ* (*ἐδχαριστήσαζ*). С нова мора се рећи, да се и овдје у поњатију благодарено садржи и поњатије прошења, имајући својим предметом освећење вина Духом Оца и Сина и предложено овога у праву крв Христа Бога.

*Дѣлѣ илиѣ, глѣгола*: *пѣйтѣ отѣ нѣл кн.* Ријеч кн бјеше с намјером изречена. Вино се не могаше раздијелити, као што раздијељен бјеше хљеб, кога је сам Господ разломио и раздијелио међу ученике. Чаша бјеше само једна и мораше се давати из руке у руку. Да можда који од апостола не би пропустио да из ње пије, Христос опомињући говори: *пѣйтѣ кн.* Овим ријечима као да је у напријед хтио изобличити римску цркву, која своје вјерне причешћује само под једним видом — хљеба, а лишавала их чаше.

Даље: ријечи, са којима је Господ спровео предложено чаше, у св. писму не наводе се свуда једнако, него два прва евангелиста наводе једнако, а евангелист Лука и апостол Павле друкчије: први своде ријечи Христове на чашу, а други на садржину исте.

Лук. 22. гл. 20 ст. *Сѣл чашѣ нокѣи закѣтѣ моѣ крокѣ.* Ср. 1. Кор. 11, 25.

Прво шта се у опште има разумјети под ријечју: завет? По својој првобитној значењу та ријеч (*διαθήκη*) је истоветна са ријечју заветање. Завет садржи у себи обећања, као дије лове, из ког је оно састављено. Обећања Божија народу израиљском, а особито обећање о доласку Месије — сачињаваше стари завет. Обећања, дарована Христом Његовом сваком правом пошљедоватељу, чини или саставља нови завет<sup>1)</sup>.

<sup>1)</sup> Будући се обећања Божија никада не дају без услова, који се састоје у вршењу Божијих заповиједи — од стране човјека, то у обим *завѣшта*, осим обећања, спадају и заповиједи. Отуда се у светом писму под именом *завѣст* називају једаред заповиједи, једаред обећања и друго. У последњем случају ова бја се ријеч могла објаснити у смислу као неког заједничког уговора између Бога и људи; но при томе не смијемо заборавити, да схватање у том смислу може се сматрати само у антропоморфичком смислу, према одношајима човјека а у самој пак ствари, завет Божији јесте само Божије дјело, а не плод узајамног уговора између Бога и људи.

У каквом је смислу Господ на тајној вечери назвао новим завјетом чашу, у којој се налазаше освећено вино?

Као што и ми називамо завјештањем и вољу завјештача, и хартију на којој је она написана, — као што се код Грка и Римљана јединим именом (*σπονδή*, foedus) називаше и уговор и онај чин којим се тај уговор потврђивао т. ј. у смислу свршене жртве приликом закључивања уговора; тако се и под ријечима Христовим у којима се чаша назива новим завјетом има разумјети сам нови завјет са његовим великим и драгоценим обећањима.

Но чаша сама по себи не служи залогом нових обећања, него крв Христова, која се у њој садржава; за то је и додано: *κ̄κ̄ μο̄ῡ κρο̄κι*, које значи: „Ова је чаша, чрез крв моју која се у њој налази нови завјет“.

Као што је познато, и Мојсеј је приликом даровања Јеврејима старог завјета кропио их крвљу жртвеног телца, говорећи: *и крок̄κ̄ зак̄κ̄т̄а, е̄г̄ш̄ж̄ε̄ зак̄κ̄т̄а̄ Господ̄ κ̄κ̄ κ̄λ̄κ̄τ̄* (Исход, 24, 8). Из овога долазимо ми на ову мисао: као основа свију Божијих обећања јесте примирење Бога са човјekom; ово се примирење извршило за сва времена један пут чрез крв Христову; према томе ничим другим, осим крвљу, не могаше се удостојерити ни стари, ни нови завјет, или жртвеном крви Мојсеја која предобразоваше крв новог завјета, или крвљу самог јагњета Божијег. Али крв старозавјетних жртава сама по себи не могаше успоставити примирење, будући је она била само предобраз крви Христове; само ова пошљедња јесте права примирителна и искупителна крв. Она је залог испуњења нових обећања, јер Онај, који Своју крв даје за пиће и тијело Своје за јело, неће отказати Својим вјернима ни друге благодати.

До сад је речено, да је ова чаша нови завјет, због њене садржине — крви Христове; но да садржина чаше није већ више вино него крв Христова, досад по ријечима Христовим, наведеним од евангелиста Луке и апостола Павла није потпуно доказана. То се изрично тврди ријечима двојице првих евангелиста.

Мат. 26, 28. *С̄τ̄ᾱ κ̄κ̄ ε̄τ̄τ̄ κρο̄κ̄κ̄ μο̄ῡ, νοκ̄ᾱκ̄ω̄ ζ̄ακ̄κ̄τ̄ᾱ, τ̄ᾱκ̄ε̄̄ ζ̄ᾱ λ̄ινο̄γ̄ῑᾱ ῑζ̄λ̄ικ̄ᾱῑᾱ, κ̄κ̄ σ̄τ̄ῑκ̄λ̄ῑν̄ῑε̄ γ̄ρ̄κ̄ω̄κ̄.*

*С̄τ̄ᾱ* — то̄д̄т̄о, а не *ο̄δ̄τ̄ο̄ς*; јер то је већ крв, *ᾱῑμᾱ*, а не вино, *ο̄̄ν̄ο̄ς*. *Κρο̄κ̄κ̄ μο̄ῡ* нока̄κ̄ω̄ *ζ̄ακ̄κ̄τ̄ᾱ*. Овај израз има очевидну везу са горенаведеним

ријечима Мојсеовим: *и крок̄κ̄ зак̄κ̄т̄а, е̄г̄ш̄ж̄ε̄ зак̄κ̄т̄а̄ Господ̄ κ̄κ̄ κ̄λ̄κ̄τ̄*. По аналогији са оним, што бјеше свршено Мојсејем при гори Синајској, објасњује се и ријеч: *ῑζ̄λ̄ικ̄ᾱῑᾱ*. Ова ријеч бјеше употребљена два пута: у изречењу о чаши (у еванг. Луки ап. Павла), и у изречењу о самој крви новог завјета (у еванг. Мат. и Марка); у оба случаја указује се на саопштење завјетне крви учесницима завјета. Мојсеј кропљаше крвљу жртвеног телца народ израиљски, када је томе народу подарен био завјет синајски. По учењу апостола, и Хришћани се кропе крвљу Исуса Христа (1. Петар 1, 2) *κρο̄κ̄ῑο̄ κρο̄π̄ῑν̄ῑᾱ, λ̄ῡθ̄ῑσ̄ῑ γ̄λ̄ο̄γ̄ο̄ῡσ̄ῑε̄ῑ, νε̄β̄η̄λ̄ῑν̄ῑ Ῑκ̄κ̄λ̄ικ̄ᾱ*. Окропљење, произведено од Мојсеја на гори Синајској, имађаше ту цијелъ, да свакога од њих учини учесником завјетне крви и самога завјета. У новом завјету слично кропљење свршује се примањем крви Христове из благословене чаше: *Чаша κ̄λ̄ᾱγο̄κ̄ο̄κ̄λ̄ῑν̄ῑᾱ, κ̄κ̄ε̄ κ̄λ̄ῑγο̄κ̄ο̄κ̄λ̄ᾱῑε̄ῑτ̄, не̄ σ̄π̄ῑκ̄ῑν̄ῑε̄ λ̄ῑ κρο̄κ̄ε̄ χ̄ρ̄ῑσ̄τ̄ο̄ῡ ε̄τ̄τ̄* (1. Кор. 10, 16). Према томе, ријечи: *ζ̄ᾱ κ̄λ̄κ̄ ῑζ̄λ̄ικ̄ᾱῑᾱ*, — што је речено о евхаристовној крви у опште, — садрже у себи и смисао: кропеће или свакоме Хришћанину давајуће крви. Ријечју: *ῑζ̄λ̄ικ̄ᾱῑᾱ*, имало се у виду то, што се крв Господа не раздјељује у капље, као што то бјеше код Мојсеовог кропљења, неко тече као бујни извор, даровани Хришћанима за то, да би се налазили у постојаном јединству са установљењем новог завјета, с Његовим Оцем и Светим Духом. Такова је завјетна крв проливена на Голготи и прољевала се у почетку међу апостоле, а по томе и међу свима који вјерују у Евхаристију<sup>1</sup>).

Ријечи: *ζ̄ᾱ κ̄κ̄* (Лук.) и *ζ̄ᾱ λ̄ινο̄γ̄ῑᾱ* (Мат.) указују на жртвено значење Евхаристије.

Во *ο̄σ̄т̄ῑκ̄λ̄ῑν̄ῑε̄ γ̄ρ̄κ̄ω̄κ̄*. Источник крви Христове прије свега даје онима који се њиме напајају, прво и највеће благо новог завјета — опроштење грјехова, јер је то крв Христова, који је умро за грјехе свију људи. Смрт се Његова не понавља, али искупљење, добивено чрез ту смрт, даје се кроз сва времена, свима

<sup>1</sup>) Рационалисте уче, да се под овим ријечима Христовим има разумјети једино крв изљевена на Голготи и да је вино у Евхаристији само символ те крви, да је причешћивање тим вином само символ усвајања Господом принесене жртве на Голготи. Но ако у Евхаристији није права крв Христова, ако се она само један пут на Голготи пролила и тамо усахнула, то како се онда ми и данас, сагласно учењу апостолском — њоме кропимо и чистимо се од грјехова? Нема дакле сумње, да се Христове ријечи: *с̄τ̄ᾱ κ̄κ̄ ε̄τ̄τ̄ κρο̄κ̄κ̄ μο̄ῡ* — имају тумачити у оном смислу у коме су и изречене и како нас и наша православна црква учи.

народима; која се чудеено умножава слично умножењу пет хљебова и двију риба, са којима је Христос нахранио 5000 људи, — и сваки, који прими тијело и крв Христову, постаје учасником оправдања: праштају му се гријеси, као члану на Голготи искупљеног човјечанства.

За многога. Када се говори о крви Христовој, мудро је изречена ријеч: за многога, јер се крв Христова чудесно умножава и јесте неисцрпиви извор за сва времена. Али ријеч *изливања*, *ἐκχύου-μεν*, у евангелију од Луке употребљена је о чаши, која се налазила у сионској харнизи. Према томе учасници те чаше могоше бити само апостоли, те је за то и речено да се она излива једино за њих (за км). Те ријечи се тумаче тиме, што евангелист Лука узима за предмет чашу прве Евхаристије и крв која се у њој налазила, а евангелист Матеј, указује на изливање евхаристовне крви на цио свијет и цијело људство.

Христос као да је овако рекао: „Ова је чаша залог новог завјета; у то вријеме док је ви примате, она је и моја жртва за вас; јер што је у чаши то је моја крв, која се ради вас и ради свију осталих људи излива за сва времена зарад опроштења гријехова.

За км (у еванг. Лук.) не закључује у себи за многога, али за многога (у еванг. Мат.) закључује у себи и за км; због тога православна црква при свршавању Евхаристије, изречења Христова о крви, изложена у евангелију Матејевом, гдје је речено за многога, претпоставља Лукином изречењу за км. Лук. 22, 24—38.

Евангелист Лука говорећи о изјашњењу Христовом о предатељу, мало последије говори: *кметъ же и пра къ нхъ*, — која се очевидно развила још за вријеме тајне вечере, али ју евангелист додоније биљезки за то, што му је онда пала на памет а у жељи, да ништа не изостави споменути што се догодило. У осталом, овај спор, зудећи по његовом предмету, могао се односити како на почетак, тако и на свршетак вечере, до умивања и последије умивања ногу, т. ј. о томе: *кѣи мнѣга нхъ кметѣ болѣи*. Оно истина, умивањем ногу Господ је својим ученицима дао примјер смјерности и заповијед, да се љубављу службе један другоме, заборављајући на своја преимућства; но кроз тај чин Господ није уништио и саму идеју старјешинства и власти, нити је установио потпуну једнакост у цркви Својој. Показавши у Својем лицу образ смјерности Он се није одрекао Свога достојанства као Господа и Учитеља: *къ глѣшѣте ма Оучитѣла и Господа и докрѣ глѣшѣте*. Пољатно је дакле, да су и апостоли могли бити већи и старији, ходећи по даном им примјеру смјерности и служења. Према томе, распра се међу апостолима могла изродити и последије умивања ногу о томе, који ће од њих бити већи у цркви Христовој, који ће од њих замијенити Христа, који од сада не ће видимо пребивати са својим ученицима.

*Солбор.*

С руског:

**Жарко Ј. Поповић,**  
католикета.

## О ТОМЕ, С КАКВИМ СМО РАСПОЛОЖЕЊЕМ ДУЖНИ СЛУШАТИ ПРОПОВЈЕД У ЦРКВИ.

Говорио својим парохијанима:

**Јован Шарић.**

православни свештеник.

Прије свега проповијед смо дужни у цркви слушати не као ријеч човјекову, већ као ријеч Божију (1. Сол. 2., 13.). Ријеч се обично разликује, уважава и тумачи у случајевима, кад их на пр. говори царски поклисар као личност, и ријечи, када их говори у име свога господара. На хришћанској говорници служитељ светога олтара испуњава обвезу Цара царева; његова је

личност дужна пред нама исчезнути, ми смо дужни слушати не њега, већ Онога, Који га је поставио својим чланом. Сви велики проповједници, и сами апостоли бијаху служитељи Началника наше вјере (1. Кор. 3, 4.). Да нама Бог и говори посредством буди кога, ипак Он нам вавјек говори као Бог, и ми смо га вазда дужни слушати као Бога. Нама је наређено слушати

ријеч Божију, зато нам је дужност обраћати јој пажњу као ријечи Божијој, дачим та ријеч није човјечија него Божија. Проповиједање ријечи Божије у цркви, дјело је велико производећи утиске обзиром на то, постајући приметвом те ријечи. Ако ми ту ријеч предусретамо као произлазак од Бога, она ће на нас учинити утисак великом и божанском силом. На против ако ми ту ријеч предусретамо као ријеч човјекову, она ће постати нашем уму и срцу плод без икакве користи; јер све што је човјечије, то не може произвести дјело благодати. Ако смо приправни слушати ријеч Божију, тада ми свој ум расположемо пажњи, срце побожности; ако слушамо ријеч човјечију, њој се обично одајемо таковијем осјећањима, с каквијем се налазимо при ученом расположењу, једна би тренутно прекинули вријеме, неимајући друго шта радити. Због тога, што не разликујемо небесну храну наше душе од пријатнијех ствари, у нама света ријеч произлази маду корист. У слушању проповиједи, ми се пренесимо нашем мишљу слијећењу за апостолом Павлом у Солуну; тамо у његовом кругу не ћемо чути ни хвале ни пљескања руку. С њиме се пренесимо у тада звато мјесто Лиетру, видјећемо да га народ хтједе одликовати божанственим проповједником. Међу тим у Солуну му проповијед учини плодовиту корист, а у Лиетри на против никакве користи учинила није. А зашто? За то, што у Солуну узимаху проповијед као ријеч Божију, а у Лиетри јој се чуђаху као ријечи човјековој.

У слушању проповиједи главно је расположење што природно Божија ријеч побуђује у срцу сва остала расположења потребита постигнућу обилатих плодова. Црквена се катедра проповједништа подиже ради њега истога знамењем, што бијаше Израилћанима Гора Синајска, са које Врховни Владика својим громким гласом објављиваше им своје заповиједи, које они обгрлише страхоштовањем, једва се усудивши бацити поглед на њу. Вјерујући човјек а будући убјеђен о томе што му сам Бог говори, слуша еванђелску проповјед живом и пламеном вјером, вјером чистом и простом, вјером смиреном и покорном. Гордост човјечијег ума, слушањем божанске ријечи, постаје смирена пред величином вјечне истине. Тај исти човјек себе доводи у стање невиног дјетињства, које је по учењу Исуса Христа сасвим необходимо потребито ради

получења Његовијех заповиједи и постигнућа царства Божијега (Марк. 10, 15.). Подобно ново-рођеноме дјетету, као што гооори апостол Павле, Хришћанин жедни за спаситељним млијском, које ће га одгојити у спасењу (I. Петр. 2, 2.). Као ученик пред својим учитељем, он прима поуке Свемогућега Учитеља савреном покорношћу и послушношћу са пламтећом жељом, жели се с њима окористити; он их прилагођава самоме себи; изучавајући њих, изучава самога себе. По томе правилу, он самога себе и избличава, он је самоме себи судија, срањујући своја владања са оним што чује, из тога води побуђаје, саставља згуду исправљању и усавршавању самога себе. Поштујући ријеч спасења ријечју Божијом, он се с том ријечју тога тренутка, када ју слуша, толико не занима, колико ју запечаћава у својој памети (Псал. 118; 2. Петр. 3, 1, 2); неизгладивим словима прта осјећаје своје душе, са свом снагом тој ријечи приљубљује своје срце (Псал. 118. 140; Јевр. 15, 16). Вјерујући, боји се више свега да не изгуби ријеч Божију, стара се више свега да остане у томе постојан, у чему га је та ријеч поучила (Јевр. 8, 32; I. Јевр. 2, 24).

Бог своју ријеч не шаље ради тога, да би ју учинили предметом бескориснога теоретичкога погледа; она је потребита не толико због дубоке побожности, већ и ради саврене послушности самога себе, као што смо се увјерили, да нам та ријеч долази од Бога; сумњати да ли смо је дужни слушати, колико би било беспаметно, толико би било и страшно. Ради тога дужни смо је слушати, да би сачували и испунили њену дужност на дјелу. Исусе Христос вели: „слушати ријеч Његову а не испуњаваши је, значи то исто, што и сазидати здање свога спасења на пијеску“. Вјетрови необузданијех страсти и бурнијех валова свијета, при првоме узбујању и комешању еруше га и претворе у развалине. Али ко слуша и испуњава ријеч Божију, тај зида непомично и чврето здање, кога нијесу кадри срушити никакви ударци (Мат. 7, 24—77). Апостол Јаков срањава онога човјека, који се задовољава слушањем ријечи Божије а не испуњава је, човјеку који пролазећи крај огледала у њему се види, али одмах то и заборави, какав се у огледалу видио. Даље исти апостол надодаје, да онај неће бити блажен у своје дјелу, који слуша свету ријеч не пазећи на њу и заборавља је, већ онај, који ју испуњава у савреном закону и слободи

(Јак. I. 22 и даље). И у староме завјету, времена блага, обећана Израилћанима, бијашу награђена за тачно испуњавање заповиједи (Второз. 28, 11—14). Бог признава Израилља својим народом и обећава му преимућство да ће бити с Богом, само под увјетом, ако тај народ буде слушао Његов глас и испуњавао га у свима прописима (Јов. 11, 11). И тако слушање проповиједи, као ријечи Божије, почетак је свију добријех расположења и расположивости, које допринашају богате плодове. На против немарност о божанственој ријечи, бива повод злијех пошљедица, које сметају њеноме добру и доброме успјеху. „Дом израиљев (говори Бог своје пророку) ако не послушају тебе, неће послушати ни мене“ (Језек. 3, 7). Разлагања са свим свјетовна, не могу бити, нити су икада била приправа постигнућу благодати. За што је апостол Павле сасвим мало у Ареопагу атинскоме обратио људе? Зато, што су ти мудраци по њиховом мњењу свјетовном видјели у његовој бесједи мноштво свјетовнога искуства краснорјечија, које их је услађавало а не троњавало. И сама дворба Исуса Христа није спасла народ израиљски од погибељи због тога, што тај народ бијаше заслијепљен предрасудама, занешен страстима, преварен старјешинама, зато тај народ у њему и непризнаваше Сина Божијега. У причи о сјемени, које је пало на различитог рода земљу, која је ускратила томе сјемени дати плод, Спаситељ нам је у њој показао различите примјере, који се, јављају бесплодношћу Његове ријечи, т. ј. у неслушању ријечи. То све што велимо излази из тога недостатка, што се у проповједању гледа говорник а не учитељ; гледа се онај, који наговјештава, а не онај, који шаље проповједати и ријеч му даје. Од лажнога појма о проповједању Еванђеља произлази такав дух, какав му спрјечава његов успјех. Једни умјесто дубоке побожности, потребите јој обратити, моћи стећи Божију вољу и Његову ријеч у људима, они на против слушају Његову ријеч без пажње. Међу тим њихово се осјећање уништава високим истинама вјере, дочим им је ображење пуно различитијех облика свјетовне

сујете и расијаности. Света ријеч дотиче се такођер и тек површно њихове душе, не остављајући им у њој никаковога трага. Као год што такви ништа у храм не уносе, исто тако из њега ништа и не износе. Када би буди какова истина на њих произвела утисак, то га они одмах излажу свјетској замлатници. Но, са духовном храном збива се то исто што и са тјелесном; храни нас, подржава и укрјепљава нас у свему томе што ми суеретамо у себи, тим више, што се све то обраћа у сок и крв.

Слушајући у проповједању Еванђеља ријеч самога Бога, ми не морамо обраћати своју пажњу на њезино излагање, слог и изговарање проповједника; већ смо дужни обратити пажњу високим мислима, којима он обраћа пажњу производећи утисак у души и побуђује наравствена начела, која он открива и изјасњава, па и грозе о којима говори. Иначе, не ће се тражити лијека у проповједи за своје слабости, већ једино сујетно задовољство, које ће свакога још више притијеснити. Гледајући у проповједаоцу слугу Бога Вишњег, ми смо њега више дужни слушати, него ли о њему судити; иначе, ми ћемо бити не ученицима Еванђеља, већ учитељима краснорјечија, слушаћемо проповјед не као корист и наставу, већ као судиоци слуге Хрисгова. Гдјекад, говори Бог, нијесмо позвани занимати се расуђењима о достојанствима човјековим.

Таковим расположењем срца, проповједање ријечи Божије неће остати бесплодном, па ма каквога она била садржаја. Ако би нам проповједник објављивао догмате вјере, или би нам откривао закон природе, изобличавао наше пороке, грмио против нашијех обљубљенијех страсти и пријетио нам због њих страшилом, његова би ријеч на нас произвела силни утисак, побудила у нама кајање за учињене гријехе, убједила би наш ум, и дубоко би потресла наше срце. Она би нас руководила небесноме пристаништу и била би нам извор живота и спасења.

У Церањима, (Далмација) 1890.

## ПРОПОВЈЕД О КРСНИМ СЛАВАМА.

*Благочестиви Хришћани!*

Наши стари нијесу од вазда били Хришћани, т. ј. нијесу вјеровали данашњу нашу пра-

вославну вјеру, него су вјеровали друкчије и клањали се идолима. А идол, то је слика измишљеног Бога, коме се неразумни људи кла-

њаху у мјесто правог Бога. То су наши стари чинили; јер није био нико тада, који би им могао растумачи свету вјеру православну, да би је и они завољели. Једино Грци били су им на руци. И наши стари примили су од Грка Христову вјеру. Али пошто им се тада свршавала св. служба на грчком језику, те наши стари не разумјевајући у тој вјери ништа, често су прелазили у своју стару вјеру, у многобоштво . . .

Но, кад словенска браћа *Кирило и Методије* преведоше св. Писмо на словенски језик, и наши стари разумјевајући ријечи Божије, похитали су гомилама — старци и младићи, људи, жене и дјеца, те су се крштавали у води, — у име Оца, Сина и св. Духа. Свака породица, у који се дан крстила, изабрала је онај дан, те слави. И, ето — како су у нас Срба, постале крене славе.

И, гдје год има и једнога Србина, ту има и крена слава . . . Крене славе славимо, само ми Срби и више нико, а тиме се одликујемо од других народа. А, кад год слави крену славу, он је Србин — ерпскога поријекла.

Србин је славио крену славу, кроз пет стотина година тешкога робовања. У муци и чемери, скупљала се Србадија, код појединих породица, за вријеме кренијех слава; и то им је онда била, — послије цркве — једина радост и весеље. Свештеник је долазио и прелјевао кољиво; благословио крену славу, а Србадија је настављала крену славу — то једино своје пировање, у добу ономе, кад је Србин често омркнуо, а не оевануо!

На креним славама, не само, што се Србин проводио тјелесно -- једући и пијући, него се он напајао духовно. Родољубиве пјесме, са струна јавор гусала, слушајући Србадија на креним славама, од гуслара — расла су њим срца за осветом.

Пјесме и гусле створиле су Србина јунаком, да је за крст часни и слободу, летно — у ватру и воду. Ништа га није задржавало!

Србин је уз здравице помињао Бога, свету Тројицу, крст часни; помињао славне цркве и манастире; помињао биједне и невољне, мученике и паћенике.

На креној слави, Србадија се разговара, о многом које-чему. Састајући се, лакше су сносили муке и биједи. То им је једини час био, кад су могли мало заборавити оне јаде, какве многи народи нијесу трпили.

Разговарао је брат брата, пријатељ пријатеља; а пјевајући пјесме прошлости, пред очима им је излазила слика негдашње славе и величине — за вријеме: *жупана, краљева и царева*. Србин се поносио и дичио, својом креном славом!

Што је најбоље имао, и што је могао, то је прибављао, да угости своју браћу. Не, да је ко на то приморавао Србина, него једино, Србин је то чинио, из своје гостољубивости. Све је за образ давао, а образ, ни за што . . . Боже учувај, да би Србин зажалио, што ће му се изјести и попити! Не. Он се баш томе радовао, кад су му узовнице веселе и задовољне, кад су му јели и пили . . . Такве су браћо онда прилике и околности биле. И, што је онда могло бити добро, то сад може бити хрђаво; што је онда могло бити од користи, може бити сада од штете.

Та, Србин се онда толико трошио, не што је то могао и имао, него да бар и у чему разговори себе и своју браћу, у оном тешком времену, гдје је људека глава била јевтинија, него кокошија.

Данас Србине! Кад се више не бојиш и кад не гледаш, кад ће ти глава пасти с рамена — као с пијевца, на цјепалу; треба мало смишљеније, да славимо крене славе. Смишљеније велим, јер није никаква корист од просипања и многог трошења, гдје се може с коришћу и мање потрошити.

Нијесмо ми — Бог зна, какве спахије и посједници. Мало их је међу нама, да му се може рећи: „*Гле, тај је богаташ! Не зна му се, шта има!*“

Мислите ли браћо драга, да се крене славе, само тиме славе, кад се на славама, прекомјерно једе и пије?

— Не браћо мила! На дан крене славе, запалимо свијећу и донесимо у цркву кољиво, у спомен нашег патрона — светитеља. Тај дан помозимо невољној браћи својој, који помоћ моле; ва тај дан, сјетимо се, да су нам стари примили тајну св. крштења, без кога се не може спасти нико; — на истој слави поменимо своје умрле: очеве, мајке, браћу, сестре и пријатеље . . .

Тако дакле, ако будемо славили крене славе, доказаћемо, да нешта разумијемо, доказаћемо, да умијемо све на добро употријевити.

У нашем народу има и таквијех прилика, да ће сиромас прославиви крену славу, не мање

да потроши, него и богати, а то је браћо гријех. То, не иште од нас, ни Бог, ни наш светитељ.

Какво је то добро кажите ми, што у ције-лој години зарадимо, па то да потрошимо за један дан? — Жалосно браћо! Но и вама је дужност браћо грађани и богаташи да ви примјер дате сељанима и сиромасима, да се прођу толикијех трошкова.

И, ако будемо у добродјетељи провели дан крене славе, чинећи — као што рекох дјела милости, наш ће се светитељ молити Богу за нас, за кога би Србин и своју душу испустио... А, Бог ће нас благословити својом св. десницом: Амин.

*Фоца*, на Аранђелов-дан 1893. год.

Мар. С. Пољовић,  
учитељ и ђакон.

## ЈЕСУ ЛИ НАМ КОРИСНЕ ЧИТАОНИЦЕ ?

### III. писмо уреднику „Б.-Х. Источника“.

*Возљубљени у Христу брате!*

Мислио сам више пута да ти о горњему пишем, — те ево сада хоћу да коју проговорим.

Знам, да и ти ердачно желиш напредак свог милога — ерпскога рода; а још више, да те весели какав мио глас — у погледу просвјетном и напредном. На кад је тако, држим, да ће те у неколико задовољити и ово моје скромно писмо, са горњим насловом?...

*Читаоница*, то је корисна установа. Што самац не може учинити, то учине више њих. Тако и то: Један човјек није у стању, да набави сваку књигу и сваки књижевни лист; јер — прије свега не допуштају слаба материјална стања; а кад се скупе више њих, то да Богме лакше иде!

Сви напредни народи љубе књигу, а чим љубе књигу, одмах, тим помажу и своју књижевност. А, гдје књижевност цвијета, тамо и народ напредује...

Путевођа у данашњем свијету јесте наука. Ко има науке, ко се њоме дичи тај је срећан и напредан; а ко нема науке, тај пада, до просте животиње.

Кад наука свијетом влада, кад наука чини чуда у свијету и кад се за науку старају много и много напреднији народи

од нас Срба у Босни Херцеговини, то је — наравски потребније за наш ерпски народ, да даном приликом — крчи пута просвјети. Да већ једном стане за врат црној куги — незнању...

До скоро Србин, био је у таквим приликама, да није могао бригу водити о просвјети; јер је морао чувати себе и живот свој; морао је чувати име и вјеру, те и до данас — хвала промислу Божијем! оста чист и неокаљан у погледу имена ерпскога, —

И, последије толико и толико небројенијех мука и невоља, ево опет Србина жива.. Ево га гдје пружа братску руку својој једнокрвној браћи — у знак измирења... И, ступа у просвјетни живот.

Љуби ерцем и душом златну науку! И, поред све те и толике воље, опет наш народ заостао је у просвјети; јер до скоро — као што рекох, није се могао образовати пошто није имао великијех просвјетнијех школа и завода. Међу нама доста је дичне и вриједне ерпске омладине, који су тек могли похађати неколика основна разреда, а више не.

Видимо, да они уздишу за науком! Многи кори и онај дан, кад се родио, кад није научен постао... — Па како ћемо ми доскочити томе; како ћемо створити

од те дичне омладине ваљане и напредне људе? Како ћемо с њихових очију убрисати сузе жалоснице?

А, чим су сузе на очима наше браће и синова, то су поготову и на нашим очима..

— Шта да радимо, да им у неколико притечемо у помоћ??

Ја велим: *Дужни смо да порадимо око тога, да се могу подизати читаонице у свијем нашијем мјестима!*

Пошто већи дио наше омладине нема веће образованости, то би оснивањем читаоница наша мила младеж добила начина да чита и проучава разна књижевна дјела — прије свега српска, па и која су корисна преведена странијех народа дјела.

Чим би до тога дошли, одмах би и наша књижевност коракнула у нашем народу. Књижевници би се трудили, да боље и боље израђују своја дјела.

И док сав наш народ не обгрли књигу, дотле ћемо ми рамати у сваком погледу.

Шта ће нам благо и имање, кад га небеси умјели на добро у потријебити?! А и наш народ вели:

„Боље је умјети, него имати“.

Кад се народу омили књига, омилиће му се и сваки напредак. Књигом се трње и коров чуна, а на мјесто тога ружице и питеме цвјетају.

Читањем кориснијех књига и листова омладина ће напредовати како у моралном, тако и у материјалном погледу.

Наука је свјетлило, које обасјава сву земљу; које грије људима душу и срце!

Оснивајући читаонице, створили би од наше омладине, вриједне и дичне карактере. Створили би свијесне грађане, који би били од користи и народу и држави.

Ко год жели напредак једног народа, одобрите ми, што говорим; а ко не жели

срећу народну, тај је ни сам нема, а на таквог нијесу ови ретци упућени.

Да би се остварила ова мисао о подизању читаоница, то смо позвани сви да на томе радимо и од Високе Земалске Владе одобрења за то тражимо и добијемо. А Висока Влада радо ће нам изаћи на сусрет и одобрити све оно, што иде на корист и просвјету нашег народа у овим земљама.

Свештенство је дужно и треба да у споразуму са својим општинама на остварењу тога живо поради.

Наш је народ усталац у раду, па треба да је усталац и у овоме погледу, гдје се жели и ради, да се што више знањем обогатимо.

*Браћо свештеници!*

Колико можете радите, те казујте народу нашем пут у живот. А пут у живот води света наука.

Кад се наша омладина буде просвијетила знањем и корисном науком, тада ће нам народ бољу пјесму запјевати; а мјесто суза жалосница, на нашим очима засјаће сузе радости....

На нама је велика одговорност; али велико нам је и звање, — од нас народ очекује помоћ...

Ово писмо написах, не само да буде црно на бијелу, него желим да се и у обзир узме. А пошто је написано једино за срећу наше узданице, мислим да меће и ово остати глас вашијућег у пустињи.

Рекох, да и други рекну!

Прими поздрав!

Твој у Христу брат:

*Фоча*, 1894. год.

Мар. С. Поповић,  
учитељ и ђакон.

## ПАЛЕЊЕ ВАТРЕ У ГАЦКУ.

Гацко се баш не може подичити многим и лијепим обичајима својим, као остали који крај Херцег-Босне. У томе је особито заостала нова варошица *Мешохија*, гдје би човјек рекао на први мах и да нема никаквих обичаја народних. У другим мјестима већ се и дјеца почну радovati, када им се какав год у години примиче, а уочи самога тога года, све ври — и старо и младо; сваком му се радује и по некакав народни обичај врши, па било у вечер, или на сам год зором раном прије сунца. Од свега тога овдје не ћеш ништа видјети. Овдје се састали људи са свих крајева Херцеговине; донијели собом сваки своје обичаје и тјерају их сваки по својој адету; начинили од тога смјесу и метеже, па у тој алабуци све се изгубило, ништа се не зна, те тако су и пропали обичаји. Сад их нема!... Само када се човјек сјети Ђурђевог дана и оних дивних и разних обичаја наших, па љубљачке и теферича, мора овдје у Гацку уздахнути и проплакати, када од тога свега ништа нема; па у тај мах и нехотице помисли, да је негдје далеко у туђој земљи, међу туђим народом — далеко и далеко од Херцег-Босне!... Гдје је Чајничко, а гдје Требиње, па их једни те неки обичаји вежу; а Гацко, оно у средини, па — ништа. И заиста се ту човјек мора чудити и дивити, па и жалити!...

Од свих обичаја, који се држе још, човјеку највише пада у очи „палење ватре“. Тај је обичај стар и гатачки је; а врши се два пута преко године: на Ђурђев дан зором раном и уочи Петрова дана иза акшама (послије вечера).

На Ђурђев дан, прије но оране сунце, скупе Гачани пред кућом на хрпу ђубрета и буњишта, па још сламе и сијена; помету кућу и оно смеће баце на ту хрпу и то запале. Сад се дигне у хиљаде пламенова, а дим и смрад прекрије гатачко поље у густој тами, као да све изгорје. Дјеца се скупе око тих хрпа, па сохама, биљама, штаповима преврћу те хрпе, да боље горе и примећу ђубрета, или грања. Тако пале и по башчама, или њивама, а све, да им бива не буде тога љета у кући — буха; у башчи и у пољу — гујавица и друге гамади. Тако гатају — то им је све! —

Како се Гачани највише баве сточарством и пољодјелством, то им је и овај други обичај за то скопчан.

Чим љето почне и дани се изљепшају, ено ти теферича, па уживај. Упрегли Гачани сад овдје сад ондје по десетак, двадесет, па и до тридесет волова и тегле колибе у поље. Стоји врева људи; стоји рика волова; стоји шкрипа јармова и колиба, а пуцњава штапова — ти стојиш и гледаш, па мислиш: све оде, све се одсели! Колибе су одвучене, сад се вуку „љесе“ и граде се торови по њивама испред колиба. Ево и пртља се — покућство, суди, хаљине и све, што је потребито за мрса. Одоше и чељад, па и псе у ланцима за собом тегле; ето ти најпослије звона и блеке, ето ти крда — ето ти стоке; све оде у поље, а све ће јесена опет из поља!

Поље се дими пуно колиба — оно је оживјело иза мртве зиме. Сад је живот у њему — сад је оно лијепо, — па као да је то пјесник знао, кад кличе:

Гацко поље, љепо ти си,

„Кад у теби глада нема —

„Глада љута и невоље тешке!“

И заиста је лијепо, јер уз пуне пунцате колибе мрса, па још уз оне шкрипове пустињава кајама — откуда глади?! А невоље — гдје је она?! Давно је нестало — нестало је насилника; а *Липник* негда славни у врх поља равна стоји пуст и дворови негда силна господара, Смаил-аге леже у хрпи камења и причају нам, да је свака сила за времена; а јаме и камење испод пусти куле чувају успомену, како ага дариваше рају:

„Коме колац, коме ли конопац,

„Коме опстру палу намјењује“!...

Свега тога нема — онај је за навјек за нијемом, који је негда грмио и страх задавао.

„Слуге зове Смајил ага

„У сред Стоца куле своје,

„А у земљи херцеговој...“

Хрпа камења, мјесто слуга, испод куле опкољава и двори наруче костију и означава мезар, — раку агину! А раја — јадна раја! у миру дише и не вапи више:

„Хљеба, хљеба, господару“!

Она у миру живи и пјева; пјева себи — пјева пољу:

„Гацко поље, љепо ти си,

„Јер у теби глада нема —

„Глада љута и невоље тешке“!

По као да би ја овим далеко отишао.

Уочи Петрова дне уберу чобани рачваст штап; нацијепају доста и изломе на ситно дрва, или прућа. То пруће слажу у ону рачву, као какав свежањ; стегну га, па кад буде иза акшама, запале то пруће са оба краја и обносе ту буктињу, коју зову — „свијетњак“, око торова. Један чобанин пође на једну страну и носи запаљен свијетњак, а тако исто други чобанин на другу страну. Тако обђу три пута око тора, а кад се сретају, да ли шта зборе — не знам, као год што ни они не знају: зашто те свијетњаке обносе око тора. Они кажу: „Таки је обичај од старина!“ или: „То је од старина остало!“ Но свакако ће бити ради здравља и напретка стоке и због звјеради, особито — вукова.

Тако свако обноси око свога тора по два свијетњака и то по три пута; па како је сила Божија у пољу и при брду колиба, то је особито чудноват приказ, кад се толике силне ватре западе и стану се мотљати и укрштати пољем. Слободно могу рећи, да ме је то први пут изненадило и задивило, јер мишљах да изгорје цијело поље, брда и куће; а особито кад стаде блека стоке, а врева чељади. Но послјије је већа ватра, кад побацају свијетњаке, и навале бремена прућа и грања, те се око ватре играју и туркају.

Ово је прави стари обичај народни — држе га и православни и мухамеданци. Описује га и г. П. Иванчевић у „Бос. Вили“ од год. 1890., те вели да постоји у Крајини; а немар Васо Бијелић из Крушевица (котар требињски), који оvdје ради, гледајући овај приказ рече ми, да

и у њих постоји и да онако ватру обносе око торова. Но г. Лука Грђа, који је описао „Гацко са старинама и обичајима народним“ у „Б. Вили“, год. 1888. (у 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13 бр.) епомиње и горње обичаје, па као „рођени Гачанин“ чудновато ми је да гријеши и потоњи преноси на „Јован-дан“ мјесто „Петрова дне“. У осталом ја ћу се на њ осврнути другом приликом, а сада још једну да додам томе обичају.

Ове године свако по обичају запаљено свијетњак, а два брата — Бошко и Ђурица Старовић, чије су колибе и тор испод Кекићеве појате у пољу, не хтједоше да пале — држећи то за беспослицу. То гледала њихова дјеца, па им било жао. Сјутра — на Петров дан отишли сви крзми, па и од Старовића, а дјеца сама остала у колиби. У то ће Бошков син — дијете од 2—3 године рећи: „Свако је синоћ ватру палио, а ми нијесмо; хајдемо сада“!... Дијете докопа угарак и — запали колибу. Иза осам сати стаде граја: ватра, ватра! И збиља: дим се вије, а пламен лиже. Људи скочили, да гасе, но бадјава — двије колибе изгорјеше: Старовића и Кекића. Особито је било занимиво гледати стару роду — окаменила се у врх етога (пласта) сијена на гнијезду више три тића, а бленула у ватру прама есби, па се и не плаши људи. Помислио сам: што је мати; али и — народни обичај. Како ли се грозно свети, ко га презире! Сигурно ће други пут Старовићи обносити свијетњаке око свога тора!

У Гацку, јула 1894.

Ст. Р. Делић.

## СРПСКИ НАРОДНИ ОБИЧАЈ.

### Уочи Петрова дне\*).

Уочи Петрова дне дјеца у Бос. Крајини начине „машалу“ (лилу), а праве је од трешњове или брезове коре. На мјестима прави се и од јеловине, боровине или смрчевине.

Она се прави н. пр. од брезове или трешњове коре овако: „Нагули се много коре, па се онда иста наниже на подугачак и подебео кочић и то на  $\frac{1}{3}$  кочића, онда се још с чим причврести као канафом, ликом, а неки усучу мале гужвице, те с њима причврете. — Ако се „машала“ прави од јеловине, смрчевине или боровине, то се онда

нацијепа луча од поменутог дрвећа (ког већ у овом или оном крају више има), те нацијепани луч сложи се у мали снопић, а исти се снопић увеже гужвама и онда натакне се на колац.

Пошто се у вече благо (марва) сјави у тор, то онда дјеца узму „машалу“, те је запале, па са запаљеном трче око тора у наоколо. По три пута протрче око тора, а сваки пут на сваком углу од тора груну са свом снагом у тор. Кад су око тора протрчали, онда ти се натисну кући, па код куће поћерају станарицу (ону од жена,

\* Овај чланак налази се у уредништву одавно, те га сада ради, уопређења са горњим, доносимо. Уред.

која се преко цијелог љета о вареници, млијеку, сиру, скоруну, маслу и т. д. стара); ова се обично сакрије, али је они морају наћи, па како било, да било. Кад је нађу, онда је сви опколе, а окрену према њој запаљене „машале“ и повичу: „Драг се станарице! сад ћеш изгорјети, или нам дај сирац и обећај цијелог љета, да ћеш добра бити“. Станарица се с почетка као бајаги брани вичући: „Ма каните ме се дјецо, шта сте ме на-

пали, одкуд у мене сирац, а ко зна хоћу ли ја бити жива преко цијелог љета, а камо ли, да вам обећам да ћу бити добра.

Ну на пошљетку изнесе им по два — по три сираца, и обећа им, да ће добра бити.

„Машале“ међу неки у купусну башчу, и тврдо вјерују, да те године неће гусјенице купус појести. А једни опет међу на тор, да вук не налијеће на сермију (стоку).

П. С. Иванчевић.

## КАНОНИЧКА ВИЗИТАЦИЈА ПО ХЕРЦЕГОВИНИ

Високопреосвештеног господина Митрополита  
Серафима Перовића.

Апостоли Христови раширише науку божију, путујући од мјеста до мјеста и проповиједајући народима слово истине из уста у уста. Тако они постављаше и епископе по разним црквама, а гдје није било могуће доћи, служили су се посланицама. За то је црква и увела обичај путовања епископа по епархијама, и то свагда одржавала. Отуда су данас каноничке визитације. И заиста црквени достојанственици најбоље ће се увјерити о стању цркве, ако пропутују по дијецезама, којом ће приликом и многе послове посвршавати. Наш љубљени архипастир, Високопреосвештени госп. митрополит Серафим Перовић предузимао је говото сваке године путовања по својој епархији, те и ове године.

Ја сам рад да у цијењеном „Источнику“ прикажем путовање митрополита Серафима онако, како је започело и како се свршило.

Ове године из Мостара је кренуо госп. Митрополит Серафим 28. јуна те исти дан дошао у Невесиње, гдје га је одушевљено дочекао народ, свештенство и политичка власт. Невесиње је и онако лијепа и весела варош, али кад се чуло, да ће митрополит Серафим доћи у Невесиње, оно је изгледало много свечаније и веселије. Ту је дошло свештенство, политичке власти, српско-православна општина и добар дио грађанства, и сваки се отпмао, да га боље дочка и предуспретљивошћу обаспе.

На Петров-дан била је свечана архијерејска служба у невестињској цркви. Народа је било толико, да све није могло ни у цркву стати. На служби је Високопреосвештени Серафим говорио бесједу, која је све дирнула. Високопреосвештени поздравно је народ благосиљањем. У првом реду

препоручио је да народ живи у међусобној љубави, а онда казао, како треба да ради, па да буде срећан и блажен; напошљетку заповидио је свима и свакоме, да се покоравају властима, јер је свака власт од Бога. На овој служби произвео је митрополит Марка Поповића ђакон, за свештеника. Касније му је дао парохију у невестињском котару. Војно заповједништво бијаше одредило, да у почаст г. митрополиту Серафиму свира војна музика, пред општинском кућом, гдје је био стан његов, но митрополит је био прије позват у околицу, да освећује домове, те је и отишао у Зовин дб.

У суботу 2. јула у 6 сати наставио је Високопреосвештени митрополит Серафим пут из Невесиња за Гацко, испраћен од народа, свештенства и власти најсвечаније. У Фојници се одмарао код пароха, гдје му је приправљен и ручак, а по подне је кренуо у Гацко. У Недићима, од прилике два сата далеко од Гацка, срели су госп. митрополита: котарски предстојник г. Врга са чиновништвом, свештенство, српско-православна општина и грађанство из Гацка. Гатачка општина приредила му је стан у кући свог предсједника госп. Варошчића. У недјељу била је свечана архијерејска служба у Гатачкој цркви. Ту је Високопреосвештени поучио народ красном бесједом. Присутан је био и војвода Богдан Зимоњић. У четвртак 7. јула пошао је Високопреосвештени са свештенством, да освети цркву у Горушици, коју подиже неких осам домаћина а нарочито Гргури. То је она породица, од које су Турци 6 витезова исјекли. На освећење цркве у Горушици дошао је престојник гатачки г. Врга, градонач-

чалник Мухамеданац и много народа, а било је и из црногорске границе. Црква је посвећена првомученику и архиђакону Стевану. Освећена је у петак 8. јула. Налази се на граници Црне Горе и Херцеговине. Том приликом уведен је Тома Братић, богослов — у ђаконски чин. У петак, исти дан, кренуо је митрополит на Степен у поца Авдаловића а у суботу стигао у Билећу. На Платој код Билеће причekali су владику: српско-православна општина, свештенство, началник билећки — Мухамеданац и котарски управитељ билећки г. Адамовић. Српско-православна општина приредила је ручак у почаст митрополиту Серафиму; у вече је било освјетљење парка, а свирала је војничка музика у почаст митрополиту. У недјељу је била служба под Осојем.

У понедјељак 11. јула кренуо је Високопреосвештени Серафим из Билеће у Добрићево, испраћен од народа, црквених и свјетских власти, најодушевљеније.

Из манастира Добрићева, у пратњи преподобног оца игумана Јевстатија и неколико свештеника, дошао је Високопреосвештени Серафим у Љубомир 13. јула, да освети саграђену цркву. И овдје је љубав народна срела г. митрополита. Свештеници из билећког протопрезвитерата окупише се, а и требињски парох пречасни Ристо Кочовић, администратор, дошао је из Требиња у Добрићево и допратио г. митрополита. Свештеника је било десет и два калуђера. Освећење је обављено 14. јула. Црква је доста велика и од тврдог материјала саграђена. Освећењу присуствовао је велики број народа и ако је био радни дан; дошао је и билећки управитељ Адамовић. Из Требиња је такође дошла лијепа кита грађана.

На свечаном ручку, који је у част митрополиту приређен, била су још сва свештена лица, управитељ Адамовић, Требињци и народни први људи из околице. Прву здравицу подиже митрополит у здравље Његовог Величанства цара и краља Фрање Јовића I. Истаче, да он народу у Босни и Херцеговини без разлике вјере штити слободу вјероисповијести, те и нама; пожеље му дуг живот и срећу са свим владајућим домом и заврши са: живио! На то се заори из свију грла: Живио! и отпјева: „Многаја љета“! Другу здравицу подигао је управитељ Адамовић за здравље госп. митрополита Серафима. И он је

завршио са: живио! Читав народ је то поновио по неколико пута, а за трпезом се отпјевало: Многаја љета! Трећу здравицу, као захвалницу госп. Адамовићу, подигао је ђакон и тајник митрополитов госп. Стеван Правица за министра Калаја, Земаљску Владу, окружног престојника мостарског барона Бенка и за госп. Адамовића. И на то се отпјевало: многаја љета, а клицало: живио! Требињски парох г. Р. Кочовић захвалио је свима, који се трудише, да се сагради црква у Љубомиру, а особито Јовану Ђурчићу, који је и у Америку ишао и доста труда и новца уложио за цркву љубомирску, која се највише његовим пожртвовањем подиже и за коју народ прича, да је био некад манастир. При ручку је пало доста новца за цркву. Црква је посвећена св. апостолу Петру и Павлу. Читав дан народ се веселио пјесмом и игром. Високопреосвештени госп. Серафим примио је најљубазније еракога, ко је од народа к њему дошао.

Сјутра дан у 9 сати дошао је Високопреосвештени Серафим у Требиње. Пред њега изађоше председник и потпредседник српско-православне општине и још неки грађани на Моско. Пред Требињем дочекала су га дјеца српске основне школе, пјевајући: „Спаси Христе“, лијепа кита грађана и нешто чиновника. Најприје је дошао госп. митрополит у цркву, а онда је отпраћен до стана, гдје му је дошао замјеник престојњиков судца госп. Пајтони и политички пристав г. Марцел. Посјетио је митрополита градски начелник кајмекам Девтедаровић, кадџа, бегови и сво одлично грађанство. У недјељу служио је Високопреосвештени са више свештеника архијерејску службу у требињској цркви.

На архијерејској служби поучио је народ Високопреосвештени митрополит опет дивном бесједом и посветио је потписаног у ђаконски чин. По свршетку свете службе држао је Високопреосвештени сједницу са свештеницима требињског протопрезвитерата. На сједници је питао Високопреосвештени свештенство о стању цркава, питао је: да ли свим прописатим празницима држе службу; да ли проповиједају; како народ похађа цркву; да ли свака црква има потребне ствари и сасуде, те о свему посавјетовао свештенике, пружио помоћ, гдје је ова требала; препоручио свештенству, да најревносније врши своју тешку душност; препоручио међусобну љубав и помагање.

У понедељак 18. јула држала је требињска општина сједницу под предеједништвом митрополита Серафима. Између осталог вриједно је споменути, да је владика упутио требињску општину, на који начин да ради, па да се што прије доврши нова требињска црква. За то је препоручио, да се одмах изабере одбор, који ће живо радити за довршење цркве. Предлог је примљен и у одбор су ушли три хваљена Србина\* и требињски парох. И ако Бог да до годину двије биће освјештана, та ријетка зграда у Српству, којој по величини и љепоти у далеку неће бити равне. Сама црква већ је под кровом. Треба довршити звоник и унутрашњост. Ко год дође у Требиње и види нову цркву одаће достојну пошту свима, који се трудише, да је подигну. Ујердно ће сваки захвалити и митрополиту Серафиму, по чијој је препоруци Висока влада до данас 16 хиљада фор. подарила за градњу нове цркве у Требињу.

Требиње је старо историјско мјесто; то вам је стара Травунија, гдје су се свагда соколови рађали. Ту је рођен и наш митрополит Серафим. У Травунији бијаше некад славних манастира и цркава, богатијех златом, сребром и осталим драгоценостима, а то свједоче рушевине и остаци, што се на сваком мјесту виђају. И зар је чудо, да потомци тако славна времена, не заборавише таку прошлост, већ прегоше свим силама да подигну величанствен храм, достојан славе прошлости и тог народа, који ће показати, да и данашњи нараштаји љубише православу вјеру.

У понедељак вече пошао је митрополит у манастир Дужи, испраћен од народа најсрдачније, а од цркве брујањем звона.

У манастиру Дужима опет се окупио око владике Серафима народ и свештенство, да га види и у руку пољуби, а он је свакога примао својом љубазношћу и благосиљао ердачно. Као ђак од осам година дошао је Серафим у Дужи. У овом манастиру постао је јеромонахом 1848. год., и био је ту све до 1854. По том са данашњим архимандритом Никифором Дучићем, оде Серафим у Биоград по препоруци митрополита Николајевића, који је тада био парох у Дубровнику. У Биограду су свршили богословију, а у једно били придворни капелани код митрополита Петра Јовановића. Сад је лако предетавити, како је био одушевљен митрополит Серафим,

кад је дошао у Дужи и како су били радосни Требињци и околни Шумњаци, који се сјећају доба, кад је био Серафим у манастиру Дужима; те су многи плакали видећи га данас онако бијела. На Илин-дан служио је митрополит у манастиру службу и потписаног рукоположио у чин свештеника, а присутни народ поучио. По свршетку службе народ се окупио око владике пред манастиром, гдје је управа манастирска по старом обичају задовољила народ чашку и дочеком.

Управа манастирска имала је срећу угостити и причекати ријетког госта Серафима. Хвала оцу Герасиму Јовановићу, оном благом и пуном доброте игуману! Манастир овај и митрополита посјетио је и Симеун Тодоровић, архимандрит из Житомишљита — оног манастира, кога је уредио и украсио наш старац Серафим, чији се ред школа и библиотека далеко чују.

Из манастира Дужи пошао је Високопреосвештени Серафим у Загору, да освети цркву 24. јула, у пратњи игумана Јовановића и неколико свештеника. Стан му је био одређен у касарни на Беговића кули. Црква св. Петке у Загори бијаше порушена; не памти ни ко кад. На путу је из Требиња у Љубиње. Кров на цркви био је пао, а свод на неколико мјеста проваљен. Веле, да су Турци у њој ватру ложили, те провалили свод, да дим пролази, па и коње су у њој везали. Лијепо је што је народ обновио ову старину, још само да ју је и проширио, јер је тако мала, да ни 30 људи у њу не може стати. Па још нема ни прозора, већ са стране по једна пушкарница. Мјесто, што парохија, у којој је ова црква, има још двије црквице, боље би било да има само једна, али већа и пристojна и са потребним стварима снабђевена, а овако и ова обновљена унутра је празна. Нема икона, сасуда, одежди, звона, нема ничега. Подизање овако малих цркава чисто је прешло у болест народу у требињском котару. Готово свако село хтjело би да има своју цркву. Има парохија које имају 4—5 цркава, али све малих и са свим сиромашних, тако да свештеник из једне у другу мора посетити све, што му треба, да сврши службу. Требало би се више тога проћи.

Освећење цркве св. Петковице у Загори извршено је 24. јула. На освећење се сабрало изколице доста народа. Из Требиња је било 50—60 коњаника. Заступана је била општина, а дошла

је и требињска омладина. Мени је пало у дио по наредби г. митрополита, да ову свечаност пропратим пригодним говором. Ручак је био свечан. Здравница је доста лијених пало као и у Љубомиру.

Кад је било вријеме да се полази, преосвештени Митрополит сазвао је свештенике, препоручио им, да буду свагда срцем и душом одани православној вјери, да своје дужности врше савјесно, да буду покорни властима, да љубе свој ерпски рџд и једном рјечју : казао им је како треба да раде на дому и у народу, као православни свештеници. Опростио се са свима љубезно, а сјутра дан кренуо преко Љубиња и Стоца у Мостар.

Наш митрополит Серафим, кад је дошао као владика у Херцеговину, имао је пуне шаке посла; јер ствари у епархији до његова доласка ишле су некако у нереду. Док је све то Високопреосвештени Серафим уредио имао је посла и труда. Он је уредио општине црквено-школске по селима и по варошима, а обазро се и на школске фондове, те препоручио општинама, да црквени и школски иметак осигуравају. Многи свештеници нијесу водили протоколе, требало је и то исправити. На лијеп начин владика Серафим уредио је и то, да од неколико година сваки парох води у реду матрикуле. Било је случајева, да је митрополит из својих срестава куновао протоколе и дијелио их свештеницима. Исто тако поклања он духовне књиге и бесједе свештенству, да се оно усавршава у богословском знању и проповје-

дању. Владика наш израдио је до данас многе поклоне у одеждама сасудима и другим стварима за сиромашне цркве, те су многе па и најмање цркве украшене са потребним стварима. Наш архипастир и ове године за вријеме каноничке визитације рукоположио је три богослова за свештенике, надајући се, да ће црква и народ у њима стећи ваљане народне свештенике, и проповједнике, па још, да би имао већом богословском науком образоване свештенике, он израђује код Високе Владе стипендије, те шаље богослове на академију у Черновицу.

Укратко рећи, православна црква наша у Херцеговини од како је Серафим сјео на митрополитеку столицу добила је доста реда и напредка.

На нама, као народу, стоји, да увијек будемо захвални владици Серафиму, јер сјетимо ли се и његове прошлости и та ће нам рећи, да је он био мученик за Српство и Православље, и то у тешким временима ропства и патње нашег народа а данас нам чини све, што се може учинити за срећу и бољу будућност народну. За то му и ја желим, да дуго поживи на кормилу наше цркве, и да је води оним путем, који је показао наш први учитељ св. Сава. Живио нам свети владико на срећу и добро рода ерпскога, а као стуб и чврст темељ православља!

У Мостару 27. јула 1894.

Јосиф Кочовић,  
свештеник и учитељ.

## РАЗНО.

**Риједак случај.** У селу Драготињи, парохија Марини, котар Приједор, родила је једна жена ове године 13. фебруара пред вече 1 живо дијете, а 15. фебруара по поноћи родила је мрта жена 3 дјецe, 2 живих а 1 мртво — свега дакле *четворо*, и то: 3 мушких а 1 женско. Прво дијете крштено је одмах 13. фебруара у вече, а оно двоје крштени су такође по порођају т. ј. 15. фебр.; четврто дијете као што смо казали рођено је мртво, те није ни крштено. Дјецa су крупна као самчад, но ипак су кроз 5 дана помрла. Мати им је због слабости лежала иза порођаја 15 дана на постељи, те како се придигла, сада изгледа врло добро.

Симо Стојановић,  
свештеник марински.

**Електричан ручак.** У Њујорку има друштво, што се зове „Franklin Experimental Club“. То је друштво недавно приредило свенап ручак, славећи годину дана како постоји. Трапезарија је била електрички освјетљена. Послуживала је малена електрична железница, и јела су била кувана електрицитетом. На једном крају стола био је аутомат, који је приказивао славног Венијамина Франклина. Тај је аутомат поздрављао госте фонографски а последије првог јела изговорио је оштру здравицу. Док се ручало, свирао је у побочној соби велик музикалан инструмент новрено комађе, које је прије пет година на париској свјетској изложби 1889. било упјевано или усвирано у фонограф. Кад је био ручак

готов, као киша од цвијећа пала је и покрила сто. А шта је било? Док су ручали, цвијеће је лебдило у ваздуху, јер је било привезано на гвозденим дршковима, које је магнет држао у ваздуху; но чим је електрична струја била прекинута, магнет је упустио цвијеће, те је тако попадало на сто. Кад су гости устали од стола, фонограф поче свирати тријумфални марш онај, који је први пут свиран на свјетској изложби у Чикагу.

**Дар цркви.** Бећир бег Пилиповић градоначелник кључки, из увиђења црквене потребе и сопственог осјећања, даровао је српско православној цркви у Кључу један комад земље, који се пред истом црквом налази.

Овај комад земље, црквена општина куповала је од истог Бећир бега, али он није хтјео продати, него је цркви изволио даровати.

На овоме цјењеном дару, ми му испред нашег народа изјављујемо дубоку захвалност, коју и наша дјеца нека не забораве. Живио!

У *Кључу*, 27. јула 1894.

Српско православна црквено-школска општина:

**Поп Х. Миле А. Попадић,** **Остоја Микић,**  
надиратељ и благајник пресједник.

**Јавна благодаоност.** Наша висока земаљска влада у Сарајеву, која у свакој прилици чинима показује своју наклоност према православној цркви у овим предјелима, благоизвољела је даривати потребне црквене књиге следећим св. црквама у чајничком протопрезвитерату:

1. Цркви успенија св. Богородице у Чајничу 1 апостол и 1 благодарствено молебтвије;
2. Цркви св. Георгија у Горажду (Херцеговој задужбини) 1 евангелије и апостол;
3. Цркви св. Илје у Рудом 1 евангелије и апостол;
4. Цркви св. Вознесенија Христова на Заборку 1 евангелије и 1 апостол.

Осим тога, вис. зем. влада даровала је 300 фор. за градњу торња горашке цркве и земљиште (у вриједн. 200 фор.) на коме се саградила заборска црква.

На племенитом дару испред срп. прав. свештенства и народа овог протопрезвитерата изри-

чем високој влади вјерну оданост и најтоплију благодарност!

*Чајнице*, 1894.

**П. П. Комадановић,**  
парох — надзиратељ.

**Јавна захвалност.** Висока Земаљска влада за Босну и Херцеговину благоизволила је средством наше А. Е. Митрополије у Мостару милостиво подарити овдашњој Српско-православној цркви, Храму св. пророка Илије у Рудоме, 1 апостол и 1 евангелије. Од стране овдашње црквене општине изјављује се Високој Земаљској влади, на поменутоме дару, највећа благодарност.

У име Црквене општине

**Михаило Ранковић**

парох — свјешт. и вјероучитељ.

**Јавна благодарност.** Овој светој обитељи училиште прилоге ови побожни Хришћани:

Мојсије Марковић из села Мелине за поправку 24 иконе, 60 форинти.

Василије Палачковић из села Мелине, за икону св. Јована Крститеља 15 форинти.

Пејо Поповић из села Мелине, за душу свога почившег оца Станоја два дана своје властите ораће земље.

Побожним дароватељима изриче се од стране братства ове свете обитељи најтоплија благодарност.

У ман. Гомионици на Видов-дан 1894.

**Г. Стојнић,** игуман.

**Јавна благодарност.** Честити и вриједни Србин Илија Сладоје земљодјелац из Обља, котара невеличког, у побожним и племенитим осјећајима, према цркви, поклонио је храму Вознесенија Христовог, на Обљу, простор земљишта у вриједности 500. форинти а. вр., и тијем је допринио цркви непокретно имање.

Поклон цркви изјавио је прошле год. у Калиновику Његовом Високопреосвештенству, вриједном старини и ревномом настиру своје пастве госп. Серафиму, гдје му је и тапије уручио. Тапије су остале код Његовог Високопреосвештенства до кретања о. г. по каноничкој визитацији, те је по жељи дароватеља ове године земљиште преведено на цркву.

Такође о. г. пред Спасов дан г. Петар Ђеклић, члан црквене општине, поклонио је цркви

једну икону у вриједности 20 фор. а. вр.; исто тако учинио је поклон цркви овдашњи прееједник общине Димитрије Хаџи Ђорђевић, са једном иконом у вриједности 8 фор. а. вр.

Од стране овдашњег народа изриче се свима најтоплија благодарност; дај Боже, да се још Срба на њих угледа!

У Улогу 6. јула 1894.

**Ристо Терзић**

свештеник

**Јавна благодарност.** 1. *Перо Милошевић-Мрђеновић*, у сваком погледу честити парохијан, у споразуму са својом вриједном супругом Јањом, пружили су своју дарезљиву руку, те су приложили за вјечити спомен цркви св. Богојављења у Герзову на дан 5. јуна о. г. своту од 20 фор. а. вр.

2. *Васо Сукњаја* из села Лубова, општине Шипово, споменуо се је овдашњег храма св. Богојављења, даровавши му једну башчу (шљивик) у вриједности од 25—30 фор.

3. *Јово Пјевалица* из села Трнова, ејетио се је овамошњег храма св. Богојављења поклонивши му комад оранице у вриједности од 20 фор. а. вр.

Ова црквена општина не може пропустити овај племенити и сваке хвале вриједни чин поменутих парохијана, а да их на јавност изнијела неби, желећи им од Бога лијепо здравље, те дуг и срећан живот. —

Дао Свемогући, те се и остала браћа на њих угледала и њиховом примјеру слиједила. Живили племенити дароватељи!

Герзово 14. јула 1894.

За српско православну црквену општину:

**Јово Мајсторовић**,  
перовођа.

**Ст. Ш. Бубњевић**,  
парох.

**Јавна захвала.** Из хришћанске побожности и српског родољубља брат Србин *Штеван Тешојевић*, придарио је 1 литију у вриједности од 35 фор. а. вр. светој матери цркви у Блашку;

Тако исто побожни Хришћанин и честити Србин *Васкрисија Ђурић*, даровао је 1 фелон и 1 епитрахил у вриједности од 31-04 фор. а. вр. истој цркви у Блашку, те се овијем и једном и другом, од стране српско-православне црквене општине изриче најтоплија благодарност са же-

љом, да их Бог поживи и својом благодати благослови!

У *Блашку* 26. јула 1894.

За црквену општину:

**Петар Варница**,

свештеник.

**Јавно признање.** Доље потписана српско-православна црквена општина, наручила је за своју цркву код госп. **Петра Николића**, трговца у Загребу, иконе за икононостас, па му ми са наше стране овиме изјављујемо, да смо, што се тиче рада, потпуно задовољни, не само у солидности и слагању боја, него и у тому што иконе сасвим одговарају православному стилу и — за то му остајемо увијек признателни.

Српско-православна црквена општина.

У *Отцашћу*, 15. јула 1894.

**Григорије Стојисављевић**,

парох и прота.

**Томо Катић**, **Глишо Тривуновић**,

тутори.

**Исправак.** У VII. (јулској) свесци овога листа т. г., штампана је „*Наредба*“ Зворничко-Тузланске Митрополије од 9. маја 1894 године број 168, која је претходно и у засебном издању штампана, те су у оба случаја, поред ситних штампарских порјешака, које и сами читаоци могу лако уочити и по смислу исправити, погрешке се и ове крупније:

У одјељку III. под бројем 5. редак 12. стоји: „Особе које су навршиле 24 годину, ал’ *није* ма из кога разлога“, а треба да је: „Особе, које су навршиле 24 годину ал’ *и* ма из кога разлога“ и т. д.

Исти одјељак под бројем 6. редак 1. штампано је: „Особе, које су ваљано *поживјеле* завјет дјевичанства“, а треба да је: „Особе, које су ваљано *положиле* завјет дјевичанства“ и т. д.

Исти одјељак, под бројем 10. тачка в. редак 2. штампано је: „између поочима и његових директних потомака с друге стране“, а треба да је: „између поочима и његових директних потомака с *једне* стране, и *посинка* и његових директних потомака с друге стране“ и т. д.

У истом одјељку број 10. тачка г. редак 5. и 6. штампано је: „confesio nominem, *σύχως* τὸτ ὑπομάτογ“, а треба да је: „confusio nominum, *σύχως* τὸν ὑπομάτων“ и т. д.

У истом одјељку, број 16. тачка а. редак 4. штампано је: „које се издаје на основу судбено преслушаних и заклетих свједока“, а треба да је: „које се издаје на основу исказа судбено преслушаних и заклетих свједока“ и т. д.

У одјељку IV. број 5. редак 10. штампано је: „без битне самообмане и пријеваре“, а треба да је: „без битне помешње и пријеваре“ и т. д. — што се са овим исправља.

## КЊИЖЕВНЕ ВИЈЕСТИ.

**Црквене књиге штампане у Сарајеву.** Црквене књиге што су штампане у Сарајеву, и то св. Јеванђеље, Апостол и I. дио Октоиха, могу се набавити и наручити код *Економата* високе земаљске владе за Босну и Херцеговину, у Сарајеву и то:

- 1) *Св. Јеванђеље* неувезано по цијену од 19 фор. 50 новч. а увезано по 34 фор. 50 новч.
- 2) *Апостол* по цијену од 10 фор. неувезан, а увезан 15 фор.
- 3) I дио *Октоиха* неувезан по цијену од 10 фор. а увезан по 14 фор.

**Апостоли и Еванђеље** празнична и недељна преко цијеле године. На српски превео † *Плашон Атанацковић* бив. епископ правосл. источне цркве у богоспасајемој епархији бачкој. Прегледао и поправио оба текста протојереј *Гаврило Бољарић* катихета сарајевски. Панчево, 1894. Наклада књижаре браће Јовановића. Цијена 75 новч.

**Упуство за црквено проповједништво. (Омилитика).** По Таворову и др. ауторима саставио Светолик П. Ранковић, професор. Ову је књигу наградио архијерејски сабор са 250 дин. из црквеног фонда. Биоград. Штампарија Петра К. Танасковића, до делијске Чесме. 1894. Цијена 1:50 дин.

**Један разговор са Назаренима.** Водио га Владимир Димитријевић студент богословије. Панчево, 1894. У комисији браће Јовановића. Право пријевода задржано. (Цијена?)

**Историја Српске правослвне цркве од првијех десетина VII. в. до наших дана.** Биоград. Државна штампарија краљевине Србије 1894. Цијена 2½ динара у Србији; изван: 3 франка (круне).

**Пети извјештај о православном срп. богословском училишту у Ср. Карловцима.** Школека година 1893./94. Саставио Протопрезвитер Јован Вучковић проф. богословије и пр. Ректор богословског училишта. Нови Сад. Српска манастирска штампарија 1894. Из овога опширног извјештаја, који има 64 стране, види се да је у богословији радило 9 наставника. Слушалаца је било у I години 25; у II г. 20; III г. 14, а у IV. 22. Свега 81 слушалац богословије.

**Школски Вјесник** стручни лист земаљске владе за Босну и Херцеговину. Уредник: Љубоје Длуштуш. Год. 1894.—VI.—Мјесеца јуна.—Уредништво: Сарајево, зграда земаљске владе.—Администрација: Сарајево, земаљски економат. Годшња цијена „Школском Вјеснику“ са поштарином 2 фор. а. вр.—Садржај: Љубоје Длуштуш: *Školske prilike u Bosni i Hercegovini od okupacije do danas.* (Nastavak.) — Никола Мештеровић: Утјецај појаве учитељеве на узгајање дјечије — Ivan Nepomuk Farkaš: *Prinos naučanju psihologije.* — Primjeri praktične nastave. — Примјери практичне nastave. — Adam Pejić: *Sô.* — *Iz pedagoške prošlosti.* — Из педагошке прошлости. — Љубоје Длуштуш: *Стари Грци и узгајање у њих.* (Nastavak.) — Исторички пријеглед јавне nastave у аустро-угарској монархији од 1740. до 1894. (Nastavak.) — *Pedagoška smotra.* — Педагошка смотра. — *Popularno-naučni članci* — Популарно-научни чланци. Antun Liška: *Istorički razvitak brojevnog sustava.* (Nastavak.) — Niko Vlašić: *Geografsko-istorijska slika o Arapima, njihovoj trgovini i otkrićima.* (Svršetak.) — *Dopisi.* — Дописи. — *Pedagoške mrvice.* — Педагошке мрвице. — *Listak.* — Листак. — *Službeni dodatak.* — Службени додатак.

# ПОЗИВ НА ПРЕТПЛАТУ

на црквену расправу под насловом:

## ДВИЈЕ ПОСЛАНИЦЕ

двају православних епископа у Далмацији

објелодаћене пригодом славенскога ходочашћа у Рим 1881. год.

Расправио:

**Антон Франки,**

римокатолички катихета и професор богословије.

Одговорио:

**Јован Шарић,**

православни парох.

Мало ће кад проћи деценијум година, а да нас православне неће папе позвати енцикликом на унију. Такав позив бијаше објелодаћен прије 13-ст година, а тај се ето понавља и у овој години. Прије тринајест година много се писало о папиној енциклици, а и сам сам написао одговор на епис д-ра Анте Франки-ја, римокатоличкога катихете и бившега професора богословије у Задру, као на нападајући епис: „Двије посланице двају православних епископа у Далмацији“, па и на само православље. Тако бијаше прије 13-ст година, а сад је опет новина; римски „Meniteur“ ових дана објелоданио је текст нове папине енциклике, и он је већ пред нама. Ништа ново није ни у новој енциклици; фраза: позивљу се све цркве на сједињење с нама и то је све. Сто-тинама стотина пута то је понављато у хиљаду година, и свакад је тај позив остајао јалов и без успјеха. Колико се дао проучити смјер најновије папине енциклике, као и сваке досадашње, у њој се папа харношћу сјећа католичкога свијета у погледу сјајне манифестације љубави пригодом му јубилеја, велећи и он, попут Спаситеља хоће на свршетку свога живота да позове све људе без разлике пребивалишта и племена на јединство у вјери. Та папина енциклика поменуте године дала је повода великој узбуђености; писало се са више страна: писало се од стране римокатолика „за“, а од стране православијех, који исповиједају истину: „Царство моје није од овога свијета“<sup>1)</sup> против енциклике. Све писце и римске и православне у спору списа папинога напоредао је наш црквено-генијални списатељ г. Никодим Милаш у своме врло важном дјелу

„Кирил и Методије“. Од православијех спомиње митрополити од Никомидије, гд. Филотеја Вријениоса поводом његове написане научне расправе и јеродјакон Исајију Пападопула, а од руске књижевности осим мањих и већих чланака Ивана Вас. Платонова поводом исто тако научне му расправе издане у Харкову. Настављајући наш академик г. епископ Милаш поређање писаца о енциклици папиној „Grande Munus“, зауставља се на Далмацији и вели: „И код нас у Далмацији издан је био један особити спис поводом покрета, а у одговор окружницама православних епископа далматинских. Написао га је Dr. Anton Franki, а под насловом: „Dwie poslanice dwaju pravoslavnih episkopa u Dalmaciji, objelodanjene prigodom slavenskog hodočastća u Rim“. Та книга или боље рећи спис д-ра Франки-ја распачан је у мноштву исписака и растурен по свој Хрватској, Далмацији, Босни и Херцеговини“. Супротно спису д-ра Франки-ја наводи г. професора N. Nillesa, који вели у погледу споменутога списа ово: „quo egregio epuscolo aculeatae adversariorum eriminationes contertaque saphismata scrite acervose modeste tamen (ut decet) dilunatur“. Наш академик и црквени великан, заинтересујући се о свима тадашњим списима, особитим начином хвали књигу о истој спору удостојену у листу „Zeitschrift für Katolische Theologie“ (Innsbruh 1881.) и „Katolički List“ (Zagreb 1881.).

То је преглед дјела и издања, која су изашла у узрујаној години папине енциклике прије 13-ст година, коју ће можда и у овој години изавати, свакако у мањем опсегу, као обичан смјер риторичком погрјешком: безуспјешно понављати једну и исту ствар, особито код сла-

<sup>1)</sup> Јов. XVIII., 36.

венскијех народа, који се мање интересују о ријечи папиној и сљедбеника му од Талијана, осуђујућих папу, политику му, смјер и сами му живот, држећи га заточена у Ватикану и т. д. Женијални наш црквено-књижевни академик г. епископ Никодим Милаш идући у излагању писаца поводом поменуте папине енциклике прије 13-ет година свраћа пажњу и на мој спис и о њему вели ово: „И православни су на ову књигу дра Франки-ја обрадили ону пажњу, коју она заслужује. У „Хришћанском Вјеснику“ год. 1881., неки г. Ј. П. С.<sup>1)</sup> разабрао је исту на начин, који је са свакога гледишта подишно достојан“<sup>2)</sup>. Могао сам се надати да ће се и ко други јавити, но некако је у свему православљу код нас остало на једноме моме спису и велеважном дјелу г. епископа Никодима Милаша „Кирил и Методије“, надајући се да клир, а особито академичари и факултетлије неће у овој години као прије пропустити најновију папину енциклику без своје знанствене ријечи, чему ја у овој години као и прије посвећујем мој спис пун факта и одговора на папине енциклике. Ето то што сам навео: „И православни су на ову књигу дра Франки-ја обрадили ону пажњу, коју она заслужује“ и т. д. оцјена је добро познатог академичара, којој другог доказа и хвале не треба. Моју расправу, о којој водим ријеч, издао сам под три слова прије толико година у „Хришћанском Вјеснику“, као што је речено поводом Франки-јеве расправе на папину енциклику „Grande Munus“, која је тада произвела узрујаност од Рима до Петрограда и Никомидије. Као и сви остали, тако и данашњи папа на особити начин позивље владаоце свима силама да потпомажу вјерско јединство<sup>3)</sup>. Можда нијесам кадар схватити тајни смјер папинога позива; али ипак у њему не видим бог зна какове користи по папу а мање по цркву при евој доброј вољи некијех владалаца. Да би се папина власт учврстила, буди мимогред речено, да би савјетније било, када би се папе најстрожије држале неутралности и не мијешали се у туђе цркве, као што се ни ове не мијешају у римску, пригрливши ону религиозну сношљивост, коју

гаји православна црква према себи и другој, не испуштајући из вида околност, по којој су православни на хиљаду хиљада пута свакад негативно одговорили и на сами помисао на ма коју било унију, а зашто и који су томе узроци, све сам потанко навео у мојој расправи, одржавши потпуно неодобрен живот папа. Дакле, како у главном, тако и у појединостима вјере, разликама између римске и православне цркве, затим о цркви и о одношајима западне к источној цркви уопште, о владоцима као штитницима без икаквога права умјешавања у унутрашња питања цркве, о папама, њиховоме животу, владању, скончавању и т. д., наћи ће читаоци у моме спису као и све оно, што побија дјело д.ра Франки-ја, оправдава православље и православну цркву истинама, одбија унију са лошом биографијом живота папа у опште, једном ријечи, наћи ће, и све је оно изложено, што одбија и уништава унију. На основу тога, важне одржане црквене оцјене као и самога дјела, ријешо сам се дати га прештампати у посебној књизи као одговор и овогодишњој папиној енциклици и онима, који о њој буду шта било писали. Спису је цијена 50 новч. за наше крајеве, а за Србију и све остале 1 динар 10 пара, или 60 новч. за поштарину, урачунавајући 10 новчића више зато што је речено. Претплата траје до свршетка августа о. г.; новци се шаљу у наплаћеном писму или поштанском упутницом; скупљачи добијају десету књигу на дар. Високопречасне консисторије умољавају се примати претплату у свима епархијама од својијех подручнијех протојереја, игумана и настојатеља, а ови од сабратскога свештенства, учитељства, грађанства и побожнијех Хришћана.

Важност расправе коју сам споменуо даје ми вјеровати богатоме одзиву у тренутку када нас опет Рим зове на унију, коју смо са црквом одсудно увијек одбили и осудили као и позиве на исту по начину који вели: „Зао човјек неће остати без кара и мрски су Господу који су овака срца. Ко тражи добро, добија љубав; а ко тражи зло задесит ће га“). Такова је осуда вазда пратила папе њиховијем неописивијем преступима, такова ће их и даље пратити, а православље свакад као и до сад триумфирати рекавши са св. Писмом својим противницима: „Сами себе окушајте јесте ли у вјери, сами себе гледајте; сваки да испиша своје дјело, и тада ће сам у себи имати славу

<sup>1)</sup> Тако сам тада назначио, а данас износим мој спис објелодањено под потпуним мојим именом и презименом.

<sup>2)</sup> В. XIX. стр. предговора дјела г. епископа Никодима Милаша „Кирил и Методије“ 1881. год.

<sup>3)</sup> О томе бијаше папа позват енергично радити и бравити ријеч Спаситељеву, као и српски патријарх Ђорђе Бранковић: „Сазидати цркву моју, и врата паклена неће је надвладати“ — Мат. гл. 16, ст. 18.

www.антв.у другоме; љубезни, немојте свакоме дузу вјеровати, већ испитајте духове, да ли су од Бога; јер многи лажљиви пророци дођоше у свијет; тако дакле, браћо, стојте и држите предања којима сте се научили или ријечју или из посланице наше; заповиједам вам пак, браћо, у име Господа нашега Исуса Христа, да се одвојите од свакога брата који живи неуредно, а не по уредби коју примисте од нас; молим вас пак, браћо, чувајте се од оних који чине распе и раздоре на иштешу науку коју ви научисте, и уклоните се од њих; јер шакови не служе Исусу Христу, него своје шробуху, и благијем ријечима и благословима обманују срца безазленика. То је вјера апостолска, то је вјера отаческа, то је вјера православна, та вјера свијет увршћује. За то, браћо моја љубезна, будите шврди, недајте се помакнути, и напредујте једнако у дјелу Господњему знајући да шруд

ваш није узалуд пред Господом. Пазице, стојте у вјери, мушки се држите, ушврћујте се<sup>2</sup>). На пошљетку, свакоме подвикнимо: „Царство наше није од овога свијета и т. д.

То је и таково је наше вјеровање, наше доказивање, а то је и наш одговор на најновију папину енциклику, којој као бистрење појмова придодијели и овај поклич: *Илибџи бџи мџишти, ли мџиштџи*“ (Мат. гл. 11 ст. 15<sup>3</sup>).

Периње — Benkovac, Далмација на Петров дан 1894. год.

**Јован Шарих,**  
парох.

<sup>2</sup> В. П. Кор. XIII. 5; Гал. VI. 4; I. Јов. гл. 4 ст. 1; II. Сол. гл. 2 ст. 15; II. Сол. гл. 3. ст. 6; Рим. гл. 16. ст. 17 и 18; Посл. у недј. правосл.; I. Кор. гл. 15, ст. 58; Мат. гл. 11. ст. 15.

<sup>3</sup>) Сва братека црквена уредништва најтоплије се умољавују да благоволе овај позив у својим листовима дати прештампати.

## СТЈЕЧАЈВИ

### ЗА СРПСКО-ПРАВОСЛАВНЕ ВЈЕРОИСПОВИЈЕДНЕ ШКОЛЕ:

#### I. стјечај.

Тражи се један учитељ на српско-православну основну школу у Санском-Мосту.

Који би желио исто получити, треба да је доброг бесприговорног владана, о чему мора и свједочбу из родног мјеста као и мјеста борављена, са свједочбом о учитељској способности и нужним неправама, потписаној општини са молбом најдаље до задњег септембра о. г. подастријети.

Итومه спадаће у дужност, школску дједу у прописаним наукама и вјеронауци учити; осим тога у цркви при богослужењу појати за пјевницом и дједу у пјенију подучавати и предводити.

Годишња плата је 600 фор. у новцу, која би се у мјесечним оброцима подизала; осим тога простран стан у школекој згради, огрјев и башча бесплатно.

Првенство имају они, који су свршили осим богословије и коју учитељску школу са добрим успјехом, те који знају добро нотално пјеније и имају дара за то и који су узоритог владанја у одношењу према дједи у школи, а према свакоме изван.

У случају свију наведених првенстава који би имао, имао би изгледа и на још бољу будућност.

Српско-правосл. црквено-школска општина  
у Санском Мосту.

#### II. стјечај.

На српско-православној основној школи у Копривној, градачком котару, упражњено је мјесто учитеља са годишњом плаћом 400 фор. уз слободан стан у школекој згради и огрјев.

Поред наставе у предметима дотичном учитељу биће у дужности у цркви појати и у одборским сједницама водити записнике као пеговођа.

Компетенти имају своје молбенице најдаље до 1./13. септембра, о. г. потписаном одбору поднијети, а првенство ће имати свршени рељевски богослови.

У Копривној, 8. јула 1894.

Српско-правосл. црквено-школски одбор.

#### III. стјечај.

Пошто је остало упражњено учитељском мјесто на овдашњој српско-православној основној

школи, стога треба потписатој општини један учитељ са годишњом платом 500, словом пет стотина фор а. вр и 30. фор путног трошка које ће у сразмјерним оброцима мјесечно примати, а уз ово стан и огрјев.

Ко би ово мјесто заузети желио, дужан је доказати, да је доброг моралног вјерског и политичног владања и да је са добрим успјехом оспособљен за отправљање учитељског звања у основној школи, нарочито у црквеном појању.

Надјецатељи нека се са својим молбама обратe на високопречасну А. Е. Митрополитску Конзисторију у Сарајеву.

Свршени богословци у Рељевском сјеменишту за овдашњег учитеља првенство имају. Рок стечају траје најдаље до 15. септембра т. г.

У *Кључу* 4. јула 1894.

Српско правосл. црквено школска општина.

## РУКОПОЛОЖЕНИ.

**Раде Милошевић**, свршени рељевски богослов, родом из села Пискавица, рукоположен је за ђакона и свештеника у Сарајеву 20. и 24. јула о. г. и уручена му је парохија Пискавице у протопрезвитерату бањалучком.

**Коста Чавић**, родом из Јагодића бугојанског протопрезвитерата, свршени рељевски богослов и слушацац више теологије у Черновици, уз свечане монашке објете примио је 17. јула о. г. калуђерски постриг у ман. Озрену, добивши име Костантин, а 24. јула произведен је од митрополита Николајевића у Сарајеву за јерођакона.

## ПОСТАВЉЕН.

**Стево Поповић**, свештеник и досадашњи учитељ на српској вјероисповједној школи у Маглају на Врбасу, декретом А. Е. М. Кон-

зисторије постављен је на упражњену парохију „Виочане“, у прњаворском протопрезвитерату.

## ПРЕМЈЕШТЕНИ.

**Милош Билбија**, досадашњи капелан проте и пароха граховског, по молби његовој, премјештен је на новоустројену парохију Грковце у љеванском протопрезвитерату.

**Илија Јакшић**, парох пеуљски, по својевољном пристанку примио се је капеланије при парохији граховској.

## ЧИТУЉА.

**Христифор Вукојичић,**

архимандрит манастира Свете Троице.

Наш узорити и многогодишњи предсједник, примивши тајну св. причешћа у четвртак 14. о. м. у 6 часова послје пола дана, пресели се у вјечност, у 62 години свога живота, у 38 години своје свештеничке службе, а 15. о. м. у 3 часа

по подне сахрањен је уз учешће цијелога грађанства без разлике сталежа, пола и узраста.

Његово тијело опојали су 10 свештеника.

При погребу двојица су говор држали и то: у цркви наш свештеник г. Јован В. Госпић а на гробу наш учитељ госп. Јован Митрановић.

У *Плевљима*, 18. јула, 1894. године.

Ожалошћена:

Српско-правосл. црквено-школска општина.

### Лука Милошевић,

парох пискавички, протопрезвитерата бањалучког.

У 58 год. живота свога, последије кратког седмодневног боловања, преселио се у вјечност 18. јуна 1894., а 19. јуна у један сат последије подне уз велико саучешће његових парохијана, тијело његово донешено је до ивањске цркве, гдје је онојано у цркви од протопрезвитера Вида Ковачевића, пароха бањалучког, Јована Новаковића, пароха бистричког, Јована Јелића пароха градинског и Петра Зрнића, пароха бистричког (протопрезвитерата приједорског). По свршеном опијелу изговорио је прото Ковачевић надгробно слово, истакнувши у истом побожност, скромност и друге врлине покојникове.

Покојни Лука Милошевић рођен је у селу Пискавицама (протопрезвитерат бањалучки), од родитеља Јове и Стојке Милошевића, тежака, 1836. године. Основну школу учио је у Бањалуци, а нешто и у Приједору. Сва његова наука био је буквар, часловац и псалтир, дочим у оно вријеме у Босни није већих школа ни било. За свештеника произведен је год. 1867. у манастиру Гомионици од митрополита Игњатија II, (који је у Бањојлуци преминуо 1868.).

Свештеник Лука Милошевић није одмах у почетку имао своје сталне парохије, него је као капелан послуживао најприје код покојног архимандрита Паисије Ескића у парохији јаворској, за тим код свештеника Симе Ескића у парохији ребрвачкој и тако је он овој двојници помагао 3—4 године.

На пошљетку послуживао је и у Крајини парохију Демировац и Божиће у костајничком претопрезвитерату 1 годину дана.

Послије се повратио у своје рођено мјесто Пискавице, гдје је затекао двојицу свештеника у једној кући: Павла и Васу Ожеговића (Ковачевића), који су већ били доста стари, те је и њихову парохију, до њихове смрти, као капелан послуживао, а након тога постао је сталним свештеником пискавичким, гдје је службовао до пошљедњег часа.

Као свештеник обављао је своју пастирску дужност врло марљиво и никад се ни зашта његови парохијани на њега не потужилише.

Покојник је био удовац и иза себе оставио је јединца сина Раду, који је свршио богословију у Рељеву.

Колико га је његов народ поштовао и уважавао, дало се је увидити из тога, што не допустише, да се његово тијело у колима цркви одвезе, (која је од његовог стана 1½ сат удаљена), него су га по доста врућем времену и узбрдном путу на рукама до вјечне куће донјели; по свршеном чину пак сваки је са уздахом рекао: „Бог да му душу прости и вјечна му памјат“.

Народа је при укупу било до 300 душа и одмах су по свршетку замолили г. проту Вида Ковачевића, да предложи Раду Милошевића Високопречасној Конзисторији, како би га Његово Високопреосвештенство г. митрополит Георгије Николајевић, за свештеника што прије произвео.

Већи дио народа, који су код цркве били, али од покојникове куће удаљени, разишли су се својим кућама, остали пак по обичају дошли су кући на даћу и ту му предали пошљедни покој и *вјечну памјат!*

Не мѡжетъ градъ оукрѡтитсѡ верхѡ гѡрѡи столѡ.

Мат. 5, 14.

### Хрисант Гркинић,

протосинђел, професор — катихета у ц. кр. великој гимназији у Задру на по пута живота, тек у 47-ој години по св. тајнама покајања и причести 12. августа ове године оде Богу на истину. — Научењак, мудрац, ум, геније. — Вриједан књижевник. — Насићен храњом праве науке. — Бојао се је Бога. Љубио је ближњег. — Прави свештеник: користан својој цркви. — Јак кѡ искрѡшнѡи гѡмѡкъ, кѡ дѡло ѡдѡжнѡиѡ, кѡ ѡзидѡнѡи тѡѡли Хрѡтоѡа. — Савѡтѡник, браниѡц, ѡтац ученицима. — Љубитељ просвјете. — Бранич Српства. — Милостив напрам сирѡмаха — Смијеран, трпељив. — Паде, не устаде. — Јаѡх нама!

У Паѡнама, 16./28. VIII. 1894.

Тужѡи ученик и пријатељ

Љубѡ Влѡчић.

### Дмитар Ђулум,

Овдашњи грађанин (трговац) у својој 70-ој години преселио се у вјечност оvdје 23. јуна о. г. а ејутра дан 24. о. м. у 10 сати у овој цркви опојано му је мртво тијело и предато матери земљи.

Покојни Дмитар, родио се у Ђулихсару (Језеру) и прије 40 година дошао је оvdје и не-престано водио је трговину до своје смртне болести, али као у малом мјесту танко и мучно.

Покојник је био врло побожан и живио је свагда умјерено и трезвено, а на смртном часу од своје мале и мучне течевине оставио је у ову нашу цркву у новцу готових 153 фор. и 30 фр. да се у исту цркву петохљебница купи, укупно 183 форинта а. вр. Бог му душу у мир ставио.

Иза њега остала му је супруга Ана и три удате кћери.

У *Кључу*, 26. јула 1894.

Српско-православна црквено-школска општина.  
**Ноп Х. Миле А. Попадић,**      **Остоја Микић,**  
 надзиратељ.                              председник.

Број 84597./I.

### НАТЈЕЧАЈ.

Почетком школске године 1894./95. расписује се натјечај на (12) дванаест штипендијских мјеста, по 200 форината на годину за оне ученике, великих гимназија у Сарајеву и Мостару, који послѣје довршених прописаних наука намјеравају да се посвете изучавању богословије у источно православном богословском училишту у Рељеву,

Од тијех дванаест мјеста подијелиће се шест мјеста припадницима сарајевске митрополије, а по три мјеста припадницима мостарске и доњо-тузланске митрополије.

Натјечатељи за ове штипендије морају својим ваљано обложеним молбеницама приложити и писмену обвезницу (реверс), да ће свршивши гимназијске науке, прећи у источно православно богословско училиште у Рељеву, а у противном случају да ће уживану штипендију вратити земаљској влади.

Ту обвезу има такођер да потпише отац, дотично старатељ молитељев.

Ваљано инштуриране молбенице ваља надлежној котарској области предати најдуље до 8./20. августа о. г.

**Земаљска влада за Босну и Херцеговину.**